

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของละครโทรทัศน์แนวเบาสมองเพื่อการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว” ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องหน้าที่ของสื่อมวลชนในสังคม
2. แนวคิดเรื่องละครโทรทัศน์ประเภท sitcom
3. ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratification Theory)
4. แนวคิดเรื่อง การเลือกในการสื่อสาร (Selectivity in communication)
5. แนวคิดเรื่องครอบครัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว
6. แนวคิดเรื่อง การนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วม กับเหตุการณ์หรือการเลียนแบบทางจิตใจ (Identification)

นอกจากแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์แล้ว ยังมีงานวิจัยของนักวิจัยท่านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และได้เคยทำวิจัยมาแล้ว ก็จะขอนำมาเป็นแนวทางในการทำวิจัยครั้งนี้ด้วย

1. แนวคิดเรื่องหน้าที่ของสื่อมวลชนในสังคม

ในสังคมทุกสังคม ตั้งแต่สังคมล้าหลังในสมัยโบราณจนกระทั่งสังคมสมัยใหม่ในปัจจุบัน การสื่อสารทำหน้าที่ 4 ประการในสังคม คือ หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (inform) , หน้าที่ในการสอน หรือให้การศึกษา (educate) , หน้าที่เสนอแนะ หรือ ชักจูงใจ (persuade) และ หน้าที่ให้ความบันเทิง (entertainment)

เนื่องจากสังคมปัจจุบัน มีความสลับซับซ้อนและเป็นสังคมขนาดใหญ่ประกอบด้วยคนจำนวนมากจนการสื่อสารมวลชนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างมากในสังคมปัจจุบัน แทนที่การสื่อสารรูปแบบเดิมๆ แต่ไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ขึ้นภายในสังคม สื่อมวลชนก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่ทั้ง 4 ประการนั้นอย่างไม่เปลี่ยนแปลง

Harold Lasswell นักรัฐศาสตร์ซึ่งบุกเบิกการทำกรวิจัยด้านการสื่อสารมวลชนได้กล่าวถึงหน้าที่ที่สำคัญของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมไว้ 3 ประการ คือ

1. **การสอดส่องระวังระไวสิ่งแวดล้อม** (Surveillance of the environment) หมายถึง การแสวงหาและเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อม ทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในและภายนอกสังคมหนึ่งๆ เป็นการเก็บรวบรวมและกระจายข่าวสารต่างๆ ที่ควรแก่การสนใจไปสู่สมาชิกในสังคม หน้าที่ในด้านนี้ก็คือ การรายงานข่าว (news reporting) หรือ การแจ้งข่าวสาร (informing) นั่นเอง

2. **การประสานส่วนต่างๆ ในสังคม** (Correlation of the parts of Society) หมายถึง การทำหน้าที่ชี้แจงให้ความเข้าใจว่ามีส่วนใดในสังคมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยการศึกษารายละเอียดของเหตุการณ์ เรื่องราวเหล่านั้นอย่างรอบคอบ พร้อมทั้งทำหน้าที่ในการตีความและอธิบายขยายความเข้าใจให้แก่สมาชิกของสังคม และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดเป็นข่าว เป็นการวิเคราะห์ และเสนอแนะว่าควรจะทำอย่างไรกับสิ่งนั้นๆ หน้าที่นี้เรียกว่า หน้าที่ในการชักจูงใจ (persuasion)

3. **การถ่ายทอดมรดกทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง** (Transmission of the social heritage) หมายถึง การเผยแพร่ความรู้ ค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมในช่วงยุคสมัยหนึ่งไปสู่สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคม เพื่อให้วิถียุคการและวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ คงอยู่ต่อไป หน้าที่นี้คือ การให้การศึกษ (educational function) ของสื่อมวลชน

นอกจากนี้ Charles Wright (1986) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อมวลชนต่อสังคมเพิ่มเติมอีก 1 ประการ คือ

4. **การให้ความบันเทิง** (Entertainment) หมายถึง การเผยแพร่การแสดง ดนตรี และศิลปะสร้างสรรค์ความสนุกสนาน เพลิดเพลินให้แก่สมาชิกในสังคม เพื่อการพักผ่อนและลดความตึงเครียดจากสภาพการณ์ต่างๆ ที่แต่ละคนประสบอยู่ในสังคมสมัยใหม่

หน้าที่ทั้ง 4 ประการข้างต้นนี้เป็นหน้าที่ที่สถาบันสื่อมวลชนทั้งหลายปฏิบัติในสังคม ไม่ว่าจะ เป็นสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ หรือนิตยสาร นั้นหมายรวมถึงละคร โทรทัศน์แนวเบาสมอง ซึ่งจัดเป็นสื่อมวลชนชนิดหนึ่งที่ต้องทำหน้าที่ต่อสังคมในด้านต่างๆ ที่ได้กล่าวในข้างต้น

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในข้อ 3 คือ การถ่ายทอดมรดกทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนั้น เป็นบทบาทหน้าที่สำคัญอีกบทบาทหนึ่ง เนื่องด้วยสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป จากสมัยก่อนที่ครอบครัวจะมีบทบาทมากในการเป็นผู้ถ่ายทอดทัศนคติ ความเชื่อ และบรรทัดฐานของสังคม โดยมีผู้อาวุโสของครอบครัวเป็นแกนสำคัญ เช่น ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ ฯลฯ การอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน ทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกันได้รวดเร็ว

แต่ในสังคมสมัยใหม่ สถาบันครอบครัวได้มีบทบาทน้อยลงไป จากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ความสัมพันธ์และความผูกพัน รวมทั้งโอกาสที่ผู้อาวุโสจะอบรมสั่งสอนเพื่อถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ให้กับบุตรหลานก็ลดน้อยลงไปด้วย ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบของครอบครัวของสังคมไทยนี้ สื่อมวลชนได้ก้าวเข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ เพราะเป็นสื่อที่มีลักษณะพิเศษในความเหมือนจริงและเข้าถึงทุกครอบครัว ทุกวัน เวลา และสถานที่ ดังนั้นโทรทัศน์จึงมีโอกาที่จะเข้าทำหน้าที่แทนสถาบันครอบครัวในการถ่ายทอดสิ่งต่างๆ สู่มวลชนรายการ ดังนั้นในการถ่ายทอดมรดกทางสังคม อันได้แก่ ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และความคิดเห็น ฯลฯ จึงเกิดจากสื่อเป็นสำคัญ ซึ่งเมื่อทุกครอบครัวเปิดรับสื่อ กระบวนการเรียนรู้ทางอ้อมจากสื่อสู่ครอบครัวจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา

สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ในฐานะตัวแทนทางสังคม (Social Agent) ในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่บุคคลในสังคม การเรียนรู้ของบุคคลในสังคมจากสื่อจะเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ผู้ที่รับชมรายการจะได้รับการปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ ตลอดจนความคิดเห็นต่างๆ ไปโดยไม่รู้ตัว และผู้รับสารแต่ละคนก็จะมีประสบการณ์สิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันและกลายเป็นทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อและความคิดเห็นของแต่ละบุคคลไป ซึ่งกระบวนการต่างๆ เหล่านี้ เรียกว่า กระบวนการสังคมประกิต (Socialization)

นอกจากนี้ De Fleur (1964 : 55) ยังได้กล่าวไว้ว่า นอกจากละครโทรทัศน์จะให้ความบันเทิงเป็นหลักแล้ว ในลักษณะของอิทธิพลทางอ้อมละครโทรทัศน์ยังเป็นแหล่งความรู้ ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการที่สอนให้รู้ถึงการปฏิบัติตัวในสังคม ละครโทรทัศน์จึงเป็นตัวแทน (Socializing agent) ในการบอกสมาชิกในสังคมให้รู้ถึงเป้าหมาย ค่านิยม บทบาทและแบบอย่างของสังคมโดยวิธีทางอ้อม ผู้ชมละครโทรทัศน์จึงเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ในลักษณะที่ไม่รู้ตัว

2. แนวคิดเรื่องละครโทรทัศน์ประเภทซิทคอม (Sit-com)

ความหมาย

ละครซิทคอม หมายถึง ละครที่เกิดจากการสร้างความตลกขบขันจากสถานการณ์ต่างๆ โดยมีการผูกเรื่องสร้างเหตุการณ์ให้เกิดปมขึ้น มีการดำเนินเรื่องที่รวดเร็ว จบเป็นตอนๆ และมีนักแสดงสำคัญเป็นหลักชุดเดียว ไม่ใช่ฉากมากนัก

ละครซิทคอมนั้น (Sit-com) คำว่า Sit ย่อมาจาก Situation ส่วนคำว่า Com ย่อมาจาก Comedy เมื่อรวมกันหมายถึง “ตลกสถานการณ์” ซึ่งหมายความว่า ความขบขันที่มีต่อสถานการณ์ต่างๆ คือสถานการณ์ที่ไม่ปกติเกิดขึ้นโดยที่ตัวละครไม่คาดฝันทำให้เกิดเรื่องราวขบขันตลกขบขันขึ้นต่างๆ นานา เป็นละครตลกที่พล็อตเรื่องเกิดจากสถานการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นโดยตั้งตัวไม่ทัน หรือควบคุมไม่ได้ และนำไปสู่เรื่องมากมายยุ่งเหยิงพันวันกันไปหมด ทำให้ตัวละครต้องทำอะไรที่เราไม่เคยทำเพื่อเป็นการแก้ปัญหา และความตลกก็อยู่ตรงนี้เอง ต่างจาก Comedy of Manners หรือตลกเสียดสีท่าทางมารยาทของสังคมผู้ดีจัดที่ดูมองว่าลึกลงไปได้กิริยามารยาทงามๆ เหล่านั้น คือมนุษย์ดิบๆ ที่มีความเลอะเทอะเปรอะเปื้อนพอกับคนธรรมดาๆ นอกจากนั้นยังมีละครตลกแบบ Farce หรือตลกตีหัวซึ่งใช้ท่าทางการเคลื่อนไหวน่าขบขันอย่างการตีหัว การหกล้มหลุก มาแสดงให้เห็นถึงความบกพร่องของมนุษย์

ความแตกต่างระหว่างละครแบบ Soap Opera (Serials) กับ Sit-com

กาญจนา แก้วเทพ (2547) ได้อธิบายความแตกต่างระหว่างละครแบบ Soap Opera กับละครซิทคอม ไว้ดังนี้

1. ความแตกต่างประการแรก ก็คือ วิธีการจัดลำดับตอนของละคร เพราะในขณะที่ละคร Soap Opera เป็นละครแบบ Serials กล่าวคือ เป็นละครเรื่องเดียวที่แบ่งมานำเสนอทีละตอน โดยมีการเล่าเรื่องต่อเนื่องไปตามลำดับ แต่ละคร Sit-com เป็นแบบ Series ซึ่งในแต่ละตอน จะมีเนื้อหาในตอนเริ่มต้นและตอนจบทำให้อยู่ในตอนเดียวกัน ดังนั้น กรอบประการแรกของละครประเภทนี้คือ กรอบของช่วงเวลา (time-slot) ที่ละคร Sit-com จะขึ้นต้นและลงท้ายภายในเวลาที่กำหนดไว้ให้ได้ และในเวลาเดียวกัน ตัวละครและฉากจะมีลักษณะซ้ำอยู่กับที่ ใช้ชุดเดิม (repetition) พร้อมกับข้อบังคับอีกว่า การเล่าเรื่องในแต่ละตอนจะต้องไม่มีความต่อเนื่องกัน ตัวอย่างเช่น หากในอาทิตย์ที่แล้ว ตัวเอกประสบอุบัติเหตุจนขาหัก ในอาทิตย์ต่อไปตัวเองก็ต้องหายเรียบร้อยแล้ว กล่าวคือ เนื้อหาในแต่ละตอนจะไม่เป็นเหตุเป็นผลต่อกันแบบในละคร Soap Opera

2. แม้ว่าเรื่องราวใน Sit-com จะเป็นบรรยากาศภายในบ้าน (เหมือน Soap Opera) และที่ทำงาน แต่ทว่ามุมมองใน Sit-com นั้น จะแตกต่างออกไปเพราะจะเป็นการมองจาก "ภายในบ้านออกไปนอกบ้าน" เป็นหลัก มิได้จำกัดบริเวณวนเวียนอยู่แต่ภายในบ้าน คนดูจะถูกวางตำแหน่งให้ identify ตัวเองกับ "บ้าน" และมองออกไปทำความเข้าใจกับการเคลื่อนไหวของโลกภายนอก

3. เวลาที่เราพูดถึงละครแบบ Soap Opera เรามักจะพูดได้อย่างง่ายดาย ว่ามีลักษณะ "น้ำเน่า" "ซ้ำซาก" "วนเวียนอยู่แต่เรื่องผัวๆ เมียๆ" ได้อย่างครบสูตร แต่เมื่อประยุกต์หลักการดังกล่าวมาใช้กับละครประเภท Sit-com เรามักจะประเมินสรุปไม่ได้ง่ายๆทั้งนี้เนื่องจากว่าในด้านหนึ่ง Sit-com มีลักษณะรูปแบบที่อนุรักษ์ (conservative form) กล่าวคือ มีแบบแผนของการแสดง ฉาก ตัวละครที่คงที่ แต่ทว่าในอีกด้านหนึ่ง ละคร Sit-com ก็มีช่องว่างที่สามารถจะผนวกเอาเรื่องราวในสังคมมาสะท้อนภาพให้เกิดการขบคิดไตร่ตรอง ซึ่งนับว่าเป็นด้านที่ก้าวหน้ามากพอที่ไม่อาจจะปิดป้าย "น้ำเน่า" ได้โดยง่าย

ในที่นี้อาจแสดงคุณลักษณะที่แตกต่างระหว่าง Soap Opera กับ Sit-com ได้ดังตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างละครประเภท Soap Opera กับละคร Sit-com นี้

คุณลักษณะ	Soap Opera	Sit-com
1. เนื้อหา	วนเวียนอยู่กับเรื่องบทบาททางเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ	เนื้อหามีความหลากหลาย มีความสัมพันธ์หลายรูปแบบ หลายกลุ่มคน
2. รูปแบบการนำเสนอ	พยายามทำให้ดูสมจริง มีเหตุมีผล ทั้งๆที่เนื้อเรื่องไม่ใช่เรื่องจริง	ใช้รูปแบบที่ไม่สมจริง overact ทั้งๆที่เนื้อหาที่หยิบมานำเสนอมีพื้นฐานความเป็นจริง
3. จังหวะการดำเนินเรื่อง	ดำเนินเรื่องช้าๆ ให้สามารถติดตามได้ และผู้ชมจะทำงานอย่างอื่นระหว่างดู	ต้องดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วให้จบให้ได้ภายในเวลาที่กำหนดไว้อย่างสั้นๆ
4. พื้นฐานทางอารมณ์	อาจจะมีอารมณ์หลากหลาย ทั้งความรัก ความแค้น ความทุกข์	มีอารมณ์แบบขบขัน (comedy) เป็นพื้นฐาน แม้ว่าจะมีอารมณ์อื่นๆ แทรกเข้ามาก็ตาม

Situation ใน sit-com คืออะไร

มีการศึกษาวิจัยคำว่า "สถานการณ์" (Situation) ที่เป็นส่วนหนึ่งของคำว่า Sit-com หมายถึงอะไร สถานการณ์อะไรได้บ้าง

(1) คำว่า "สถานการณ์" ซึ่งเป็นประเด็นที่จะนำมาล้อเลียนให้เกิดความสนุกสนานนั้น มักเป็นสถานการณ์ที่จะมีปัญหาต่อไปในอนาคต โดยอาจจะหมายรวมทั้งปัญหาแบบเก่าและแบบใหม่ ตัวอย่างเช่น ในละคร Sit-com ชุด "คู่ซิ่นซูลมุน" (ออกอากาศในระหว่างปี พ.ศ. 2537) ที่ได้แสดงภาพของครอบครัวไทยที่จะมีปัญหาต่อไปในอนาคต ปัญหานั้นอาจจะจะเป็นปัญหาเก่าๆ เช่น ความหวาดระแวงในพฤติกรรมนอกใจของสามี หรือปัญหาใหม่ๆ เช่น ปัญหาที่ผู้หญิงไทยมีความคิดเรื่องสิทธิสตรีเพิ่มมากขึ้นจนไม่ยอมรับบทบาททางเพศแบบเดิม

ตัวอย่างของสถานการณ์ที่อาจจะนำมาเป็นเรื่องล้อเลียนได้ เช่น

1. *ชีวิตครอบครัว* เป็นสถานการณ์ที่นิยมมาล้อเลียนมากที่สุด ในสหรัฐจะมี sit-com ชุด I love Lucy ที่ฉายทางโทรทัศน์อย่างยาวนานมาก ในเมืองไทย sit-com เรื่องสามหนุ่มสามมุม บ้านแตกสาแหรกไม่ขาด ครอบครัวนี้คงกะพัน คู่ซิ่นซูลมุน ฯลฯ ก็แสดงให้เห็นสถานการณ์ของชีวิตครอบครัวแบบต่างๆ เช่นกัน
2. *ความสัมพันธ์ระหว่างชนบท-เมือง* เช่น เรื่อง Beverly Hill ในอเมริกา และสารคดีอนเจดีย์ในไทย
3. *การสะท้อนสภาพการณ์ของสังคม* เช่น เรื่อง All in the Family Friends Ellen Grace Under Fire ในกรณีของไทยก็เช่น เรื่องนายบ่าวเจ้าปัญหา พิภพมัจจุราช หุ่นไล่กา ผู้พิทักษ์ความสะอาด
4. *สถานการณ์ที่สนุกสนาน* เช่น Cosby Show (พ่อลูกดก) หรือ โสดยกกำลังสามของไทย

(2) *สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ "บ้าน"* ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ปริมาณที่ถูกนำเสนอในละคร sit-com ส่วนหนึ่งคือ "ที่บ้าน" มีความสนใจที่จะศึกษาว่า "บ้าน" ถูกนำเสนอในสถานการณ์อย่างไรบ้าง เช่น ถูกนำเสนอว่า "บ้านคือวิมานของเรา" "บ้านเป็นหลุมหลบภัยจากปัญหาโลกภายนอก" "บ้านเป็นหลักพิงที่ไว้ใจได้ในการแก้ไขปัญหารสชาติ" หรือ "บ้าน" มีความหมายแคบๆ เพียง "สมาชิกภายในครอบครัว" หรือ มีความหมายกว้างขวางถึงบริเวณภายนอก เช่น เพื่อนบ้านด้วย (เช่น เรื่อง Grace Under Fire หรือ คู่ซิ่นซูลมุน)

หากมีการวิเคราะห์เนื้อหาในส่วนการนำเสนอ “ภาพของบ้าน” ผู้วิเคราะห์อาจจะเข้าใจถึงอุดมการณ์ของผู้ผลิตละครว่ามีแนวคิดที่บ้านจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อสถานการณ์ต่างๆ อย่างไร เช่น ในละครเรื่อง “คู่ซิ่นซูลมุน” จะนำเสนอภาพของบ้านสมัยใหม่ที่ไม่มีคนแก่จะมีแต่สามีหนุ่ม - ภรรยาสาว อยู่กับญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงที่กลับเป็นตัวสร้างปัญหา และมีตอนที่นางเอกได้ไปทำหน้าที่พลเมืองด้วยการชี้ตัวคนร้ายจนนำปัญหาเข้ามาในบ้าน หรือแม้แต่ฉากในบ้าน เช่น ห้องนอน ก็เป็นห้องที่มีโต๊ะทำงานอยู่ในห้องนอนด้วย ทั้งหมดนี้สามารถสะท้อนให้เห็นภาพของครอบครัวของคนรุ่นใหม่ในอนาคต

(3) สถานการณ์ที่เกี่ยวกับ “ที่ทำงาน” เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่สร้างสถานการณ์ให้แก่ละคร sit-com การมีสถานที่ทำงานนั้นเป็นไปตามลักษณะที่มีมาตั้งแต่แรกเริ่มในประวัติของละคร Sit-com คือ การพาผู้หญิงออกจากบ้านเข้าไปในโลกแห่งการทำงาน สำหรับสถานการณ์ในที่ทำงานนั้นก็จะเป็นสถานการณ์ที่แสดงปัญหาและวิธีแก้ปัญหามาของแต่ละวิชาชีพ เช่น อาชีพสถาปนิกของ “โจ” หรือ เช่นบริษัททำโฆษณาของ “โม” ในเรื่อง “คู่ซิ่นซูลมุน” ซึ่งมักเห็นปัญหาที่มีพื้นฐานความเป็นจริงรองรับอยู่ (เช่น สถาปนิกจะถูกบีบคั้นให้ทำงานผิดจากแบบที่วางไว้ บริษัทโฆษณาต้องพบกับปัญหาปวดหัวจากลูกค้าหรือตัวแสดงในหนังโฆษณา เป็นต้น)

(4) สถานการณ์เป็นรอยต่อระหว่าง “บ้าน” กับ “ที่ทำงาน” ตามปกติละคร Sit-com มักจะไม่มีเพียงฉากที่บ้านหรือฉากที่ทำงานเพียงอย่างเดียว แต่มักจะเพิ่ม “โลกที่สาม” ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างที่บ้านและที่ทำงาน ซึ่งหมายความว่า ตัวละครจะนำเอาปัญหาจากที่ทำงานมาปรึกษาหารือแก้ไขที่บ้าน หรือในทางกลับกัน

(5) สถานการณ์ของ “ครอบครัวแบบใหม่” เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ครอบครัว” หากหมายถึงครอบครัวตามแบบดั้งเดิมที่ต้องประกอบด้วยพ่อแม่ลูก เราจะพบว่าในละคร Sit-com มีสถานการณ์ที่ดูคล้ายๆ จะเป็น “ครอบครัว” เพราะมีคนกลุ่มหนึ่งมาอยู่ร่วมกันภายใต้ร่มไม้ชายคาเดียวกัน แต่คนเหล่านั้นมิได้เป็น “พ่อแม่ลูก” ตามแบบเดิม เพราะพวกเขาอาจจะเป็นญาติเป็นเพื่อนร่วมงาน เป็นเพื่อนร่วมโรงเรียน ฯลฯ เช่น สามหนุ่มสามมุม ม่ายคะ ในเวลาเดียวกันสายสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเหล่านี้ก็เปี่ยมไปด้วยความรัก ความห่วงใย เอื้ออาทรต่อกัน เช่นเดียวกับครอบครัวแบบดั้งเดิม นี่เป็นสถานการณ์ของ “ครอบครัวแบบใหม่” ที่อาจจะจะมีจำนวนมากขึ้นในอนาคต

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นว่า กล่าวโดยทั่วไปแล้ว “สถานการณ์” ในละคร Sit-com นั้น จะประกอบด้วยสถานการณ์ 2 หมวดใหญ่ๆ คือ บ้าน และที่ทำงานเท่านั้น (ไม่ว่าจะเป็นบ้านแบบไหน ที่ทำงานแบบไหน หรือรอยต่อระหว่าง 2 ที่นี้) ดังนั้นจึงมีคำถามว่าเพราะเหตุใด จึงเป็นเช่นนี้

คำตอบในเรื่องนี้อาจจะมาจากหลายฝ่าย คือ

1. จากด้านชีวิตประจำวันที่เป็นจริงของฝ่ายคนดู ดังได้กล่าวถึงต้นกำเนิดของละคร sit-com แล้วว่าเกิดมาจากการตอบสนองความต้องการของผู้ชมในชีวิตของผู้คนในโลกสมัยใหม่ สถานที่ และสถาบันที่คนสมัยใหม่จะผูกพันมากที่สุด ใช้เวลาดูด้วยมากที่สุดก็คือบ้าน (ชีวิตครอบครัว) และที่ทำงาน (ชีวิตการงาน) นั่นเอง ดังนั้น ฉากในละคร sit-com จึงจำลองภาพชีวิตประจำวันที่เป็นจริงของคนดูนั่นเอง

2. เนื่องจากรูปแบบ (format) ของละคร sit-com จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 2 ประการ คือ การซ้ำความคงที่ (repetition) และความคุ้นเคย (familiarity) ที่เป็นหัวใจอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากเวลาในการนำเสนอมีอยู่เพียงชั่วระยะเวลาสั้นๆ ละครจึงต้องใช้ภูมิหลังของตัวละครตามอย่างที่ได้นำเสนอไปแล้วในตอนแรกๆ เพราะไม่มีเวลาจะปูภูมิหลังของตัวละครอีก รวมทั้งต้องใช้ฉากที่มีความลงตัว และผู้ชมคุ้นเคยดีอยู่แล้ว โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงๆ ใหม่ๆ มากเกินไป บ้านและที่ทำงานจึงเป็นฉากที่ลงตัวเพราะผู้ชมคุ้นเคยที่สุด

อย่างไรก็ตาม อาจเป็นไปได้ว่าเพื่อมิให้ความซ้ำและความคุ้นเคยเป็นตัวการชักนำไปสู่ความน่าเบื่อหน่าย ในบางครั้งจึงอาจจะมีเค้าโครงเรื่องที่น่าผู้ชมออกไปจากที่คุ้นเคยบ้าง เช่น ฉาก flashback ย้อนกลับไปในอดีต ฉากความฝัน เป็นต้น

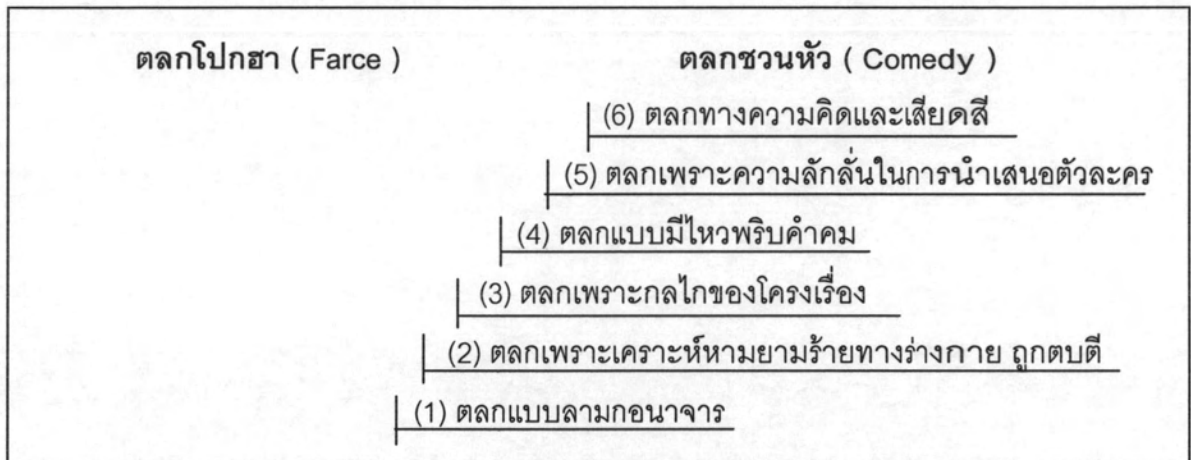
3. อีกเหตุผลหนึ่งเป็นเหตุผลจากด้านผู้ผลิต เนื่องจากการใช้ฉากเดิมๆ นั้นจะเป็นการง่ายสำหรับผู้สร้าง และเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากจะมีการถ่ายทอดฉากบ้านและที่ทำงานอยู่เป็นประจำ จึงมักมีการตกแต่ง 2 ฉากนี้อย่างวิจิตรประณีต และมีมุมกว้างขวางที่จะถ่ายได้จากหลายด้าน

Comedy คืออะไร

เอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของละครซิทคอม ก็คือท่าทีที่ละครมีต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็น ปัญหา หรือวิกฤตการณ์อะไรก็ตามจะต้องออกมาในแนวตลกขบขันและการล้อเลียนเสียดสี ดังนั้น ในขณะที่ละครประเภทนี้อาจจะใช้สถานการณ์เดียวกับที่ถูกใช้ในภาพยนตร์หรือละครทั่วไปแต่ก็จำเป็นต้องมีลักษณะ “Comedy” สอดแทรกอยู่ด้วย

Comedy จัดเป็นเรื่องตลกประเภทหนึ่งท่ามกลางเรื่องตลกแบบอื่นๆ ดังที่ Thompson (1964) (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ , 2547 : 346) ได้จัด "ขั้นบันไดของประเภทตลก" (Ladder of Comedy) เอาไว้ดังนี้

มีคำอธิบายมากมายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ว่า การตลกคืออะไร ทำไมคนเราจึงรู้สึกขบขัน และเรื่องตลกทำหน้าที่อะไรได้บ้าง สามารถอธิบายได้ดังนี้ คือ

(1) ตามหลักของ Sigmund Freud อากการตลกขำขันนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากการปลดปล่อยตัวเองของ ego ให้เป็นหนทางระบายความก้าวร้าวใส่ผู้อื่น ดังนั้นเราจะรู้สึกตลกขบขันเมื่อได้เห็นความโศคร้ายของคนอื่น

(2) อีกทฤษฎีหนึ่งเชื่อว่า การแสดงอารมณ์ขันออกมานั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของการระบายความโกรธที่เกิดขึ้น (ดังที่เราอาจคุ้นเคยกับปรากฏการณ์ที่ว่า "โกรธจนขำ")

(3) อีกทฤษฎีหนึ่งเห็นว่า อารมณ์ตลกนั้นทำหน้าที่เป็น Safety valves ที่ช่วยปิดกั้นจิตใจของมนุษย์ไม่ให้ต้องกระทบกับความเป็นจริงอันเจ็บปวดเกินกว่าจะทนทานได้ หากปราศจากอารมณ์ขัน จิตใจมนุษย์คงจะแตกร้าวเป็นเสี่ยงๆ

หากทฤษฎีนี้เป็นความจริง บรรดารายการตลกในสื่อมวลชนก็ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นมากกว่าเป็นความฟุ่มเฟือย เพราะรายการตลกขบขันดังกล่าวจะช่วยให้คนเราลืมความทุกข์ได้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง

(4) บางทฤษฎีอธิบายว่า ความรู้สึกขบขันเกิดขึ้นจากสภาวะการแต่งเติม (Fulfilment) ในสิ่งที่เรารู้สึกคับข้องใจกับการคาดหวังเอาไว้ (Frustration of expectation) เช่น เวลาเราวิเคราะห์

มุขตลกต่างๆ เราจะเห็นภาพที่ตัวตลกเดินผ่านเปลือกกล้วยหอม ในรอบแรกคนดูจะรู้สึก "เครียด" กับการคาดเดาว่า ตัวตลกจะต้องเหยียบเปลือกกล้วยอย่างแน่นอน แต่ส่วนใหญ่แล้วธรรมชาติของเรื่องตลกจะไม่ทำให้ตัวตลกต้องล้มกลับไปในรอบแรก หากแต่เดินไปเดินมาให้คนดูต้องลุ้นอย่างถึงที่สุด และเมื่อจุดหนึ่งที่คนดูเหมือนจะไม่หวังแล้วว่าตัวตลกจะหกล้ม ณ จุดนั้นเองที่การหกล้มจะเกิดขึ้น ซึ่งเท่ากับได้แต่งเติมอารมณ์ของคนดูให้เต็มเปี่ยมและระเบิดเป็นเสียงหัวเราะออกมา

(5) สำหรับทฤษฎีสุดท้ายที่พิจารณาเรื่องตลกในแง่ของการแสดงออก ซึ่งการต่อต้าน (resistance) ไม่ว่าจะเป็นการต่อต้านบุคคลที่มีอำนาจ ต่อด้านกฎระเบียบของสังคม ต่อด้านความเชื่อหรือค่านิยมของสังคม อารมณ์ขันแบบนี้พบได้ในพวกการ์ตูนล้อเลียนการเมือง ตลกเสียดสีการเมือง เช่น ตลกเดี่ยวของอุตม แต่พานิช

ในการนำเสนอละครประเภท Sit-com นี้มีจุดเด่นคือ อาจจะช่วยเป็นช่องทางที่สามารถนำเหตุการณ์ปัจจุบันต่างๆ เข้าไปนำเสนอในละครได้ และในขณะเดียวกัน ก็มีจุดด้อย คือ จากความจำกัดในด้านเวลาที่จะต้องนำเสนอแบบจบในตอน อาจจะทำให้ผู้ผลิตไม่สามารถที่จะสะท้อนปัญหาที่ซับซ้อนมากๆ ออกมาได้ อย่างไรก็ตามละครประเภท Sit-com นี้ก็ได้รับความนิยมจากผู้ผลิตละครเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน โดยในแต่ละเรื่องของละครก็จะมีเนื้อหาและลักษณะการนำเสนอแตกต่างกันออกไป เช่น เหตุการณ์เกี่ยวข้องกับการศึกษา สถานที่ทำงาน ครอบครัว หรือเพื่อนสนิท เป็นต้น

รูปแบบของละคร Sit-com

ในการวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารของละคร Sit-com นั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องเข้าใจรายละเอียดและ Concept ของละครประเภทนี้ก่อนว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง และมีรูปแบบการนำเสนออย่างไร จากนั้นจึงนำรูปแบบต่างๆ เหล่านั้นมาเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิต และเนื้อหาว่าสิ่งที่ผู้ผลิตพยายามนำเสนอต่อผู้ชมนั้นได้ทำหน้าที่เพื่อสังคมมากน้อยเพียงไร ซึ่งละคร Sit-com นั้นมาจากคำว่า Situation และ Comedy ในการวิเคราะห์ เราอาจจะแยกแยะดูสัดส่วนว่าละครดังกล่าวมีลักษณะของ Situation มากกว่า หรือเป็น Comedy มากกว่า อย่างไรก็ตาม ละคร sit-com ก็ถูกถือว่าเป็นรายการประเภทบันเทิง (Light Entertainment) ประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับรายการ Talk Show หรือ Variety ในขณะที่แตกต่าง

จาก soap opera ที่เป็น drama แบบหนึ่ง ซึ่งรูปแบบของละคร sit-com ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญๆ ดังนี้

1) **ประกอบด้วยคุณลักษณะ 2 อย่างที่ขัดแย้งกัน** กล่าวคือ ด้านหนึ่งมีสิ่งที่ต่อเนื่องและในอีกด้านหนึ่งมีสิ่งที่เปลี่ยนแปลง สิ่งที่ต่อเนื่องของละคร Sit-com ได้แก่ ตัวละคร อุปนิสัย ฉาก (น่าสังเกตว่าเวลาเป็นฉากภายในบ้าน ก็จะถ่ายจากมุมกล้องที่แน่นอนอยู่เสมอ) ลักษณะที่ต่อเนื่องนี้ มีผลทำให้ผู้ชมคุ้นเคยกับละครและสามารถทำให้ติดตาม รวมทั้งสามารถจะทำนายเหตุการณ์ได้ด้วย และในเวลาเดียวกัน สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น plot เรื่องแต่ละครั้ง ตัวละครที่เป็นแขกรับเชิญในแต่ละตอน ก็เป็นปัจจัยในการสร้างความแปลกใหม่ และทำให้คนดูสนใจที่จะดูเรื่องราวที่จะเกิดขึ้นต่อมา

2) **การขาดพัฒนาการ (Lack of Development)** กล่าวคือ เรื่องราวที่จบในแต่ละตอนจะต้องไม่มีความต่อเนื่องกัน ตัวละครต้องไม่มีพัฒนาการเติบโต เกิดความเข้าใจโลกและชีวิตมากขึ้น ในเวลาเดียวกันก็ต้องไม่เหนื่อยหน่ายหรือท้อแท้กับชีวิตเพราะปัญหาที่ประดังเข้ามา อีกทั้งทุกอย่างในแต่ละตอนจะต้องเคลียร์ตัวเองให้จบสิ้นไป จะไม่มีการติดค้างเอาไว้ และเมื่อเริ่มตอนใหม่ทุกอย่างก็กลับมาเริ่มต้นที่เดิมทุกครั้ง

ลักษณะ “การขาดพัฒนาการ” นี้จะก่อตัวเป็นโครงสร้างภายในของละครแบบ Sit-com นี้ ลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้สังเกตว่า ละคร Sit-com จะเริ่มต้นจุดประเด็นได้อย่างน่าสนใจ แต่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จในการจบประเด็นได้อย่างน่าประทับใจนัก เพราะความสามารถของตัวละครมีเท่าเดิมเสมอ

3) **การยึดติดอยู่กับกฎ (Keeping to the rules)** เป็นลักษณะที่ต่อเนื่องมาจากคุณลักษณะประการที่ 2 คือ การขาดพัฒนาการในแต่ละตอน เพราะฉะนั้นจึงเป็นกฎตายตัวที่ว่า ตัวละครในแต่ละตอนจึงไม่เคยจดจำหรือเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตในอดีต มิฉะนั้นก็จะมีเหตุผลที่ทำให้ตัวละครทำผิดซ้ำซากได้ และเป็นกฎที่ว่าจะต้องไม่สร้างให้ตัวละครในตอนหนึ่งมีผลต่อเนื่องกับตอนต่อไป เช่น ประสบอุบัติเหตุจนพิการ ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ละคร Sit-com ต้องยึดถือโดยไม่ละเมิด คือ ทุกตอนจะต้องกลับไปตั้งต้นใหม่เสมอ มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า การที่จำเป็นต้องยึดติดอยู่กับกฎดังกล่าวข้างต้น อาจเกิดมาจากความจำเป็นทางด้านงบประมาณในการสร้าง เช่น ฉากที่ตัวละครจะอยู่ก็จะเป็นฉากเดิมๆ ตัวละครจะไม่โลดโผนออกไปนอกฉากเดิมอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งตัวละครเวดล่อมก็จะเป็นตัวละครเดิมๆ ตัวใหม่ๆ ที่เข้ามานั้นต้องไม่มีจำนวนมากนัก ครั้งละประมาณ 1-2 ตัวเท่านั้น

4) **ลักษณะของการปิดฉากจบตอน (Closure)** ก็มีแบบฉบับที่แน่นอนเช่นเดียวกัน คือ การจบลงในแต่ละตอน ต้องเปิดโอกาสให้ตัวละครเล่นต่อในครั้งต่อไปได้เช่นเดิม จึงไม่มีการกำจัดตัวละครตัวใดออกไป ต้องไม่ปิดฉากแบบปิดตาย เช่น คู่สามี-ภรรยาที่เป็นตัวเองต้องไม่หย่าร้างกัน และเนื่องจากลักษณะ Comedy จึงไม่ควรจบอย่างโศกนาฏกรรม ควรจบแบบ happy ending ให้ได้

5) **แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร** ปฏิกริยาที่ตัวละครหลักในเรื่องจะมีต่อเหตุการณ์ต่างๆ นั้นจะต้องเป็นไปตามสูตร อย่างแน่นอน เช่น ภรรณิการ์ เวียงเพิ่ม (2539) วิเคราะห์ละคร Sit-com เรื่อง "คู่ซิ่นซุลมุน" (2537) พบว่า ตัวละครเอก 4-5 ตัว เช่น โจกับโม จะเป็นสามีหนุ่ม-ภรรยาสาวที่รักกันมาก แต่เนื่องจากเพิ่งจะเริ่มต้นชีวิตคู่ ดังนั้นจึงยังไม่เข้าใจกันดี และมักเกิดปัญหาจากความไม่เข้าใจกัน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างโจในฐานะน้องเขยกับพี่แดงในฐานะพี่ภรรยา จะค่อนข้างเป็นไปในด้านความขัดแย้ง เพราะพี่แดงไม่ชอบใจตั้งแต่แรกเริ่มฐานะของโมจึงต้องคอยประสานความสัมพันธ์ระหว่างโจ-สามีกับพี่แดง-พี่สาว เป็นต้น

6) **ลักษณะ Stereotype ของตัวละคร** เมื่อเปรียบเทียบกับตัวละครแบบ soap opera แล้ว Sit-com มีลักษณะร่วมกับ soap opera ประการหนึ่งคือ ต้องการจะจับกลุ่มผู้ชมที่มีขนาดใหญ่ กล่าวคือ สร้างให้คนดูทุกเพศ ทุกวัย ทุกฐานะสามารถดูได้แต่ในเวลาเดียวกัน Sit-com ก็มีลักษณะที่แตกต่างจาก soap opera อยู่หลายประการ เช่น งบประมาณในการสร้างมักจะมีจำกัด เป็นสาเหตุให้เกิดผลตามมาหลายอย่าง กล่าวคือ การสร้างฉากของ Sit-com จะไม่มีลักษณะหรูหรา ใหญ่โตหรือเป็นฉากนอกสถานที่ โดยส่วนใหญ่แล้ว ฉากของ Sit-com จะมีเพียง 2-3 ฉากที่ถ่ายทำในห้อง สตูดิโอ และตัวแสดงมักจะไม่ค่อยมีชื่อเสียงเช่นละคร Soap Opera เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ตัวละคร Sit-com ยังถูกสร้างให้เป็นแบบ stereotype (คือการนำเอาคุณลักษณะบางประการของคนบางกลุ่มมาเหมารวมเป็นลักษณะทั่วไป เช่น ถ้าเป็นสาวโสดก็ต้องทึนทึก เป็นครูต้องจู้จี้เจ้าระเบียบ เป็นวัยรุ่นต้องติดยาเสพติด เป็นคนจีนแก่ๆ ต้องขี้เหนียว) ซึ่งในขณะที่รายการโทรทัศน์อื่นๆ เช่น ทอล์คโชว์ ปกตินะบันเทิง มักจะพยายามหลีกเลี่ยงผู้แสดงหรือตัวละครแบบ Stereotype เนื่องจากต้องการสร้างความแปลกใหม่ให้กับรายการ หรือต้องการหนีจากการถูกตีตราว่าเป็นรายการน้ำเน่า ในทางตรงกันข้าม ละคร Sit-com กลับใช้ลักษณะ Stereotype ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ในการสร้างตัวละครขึ้นมา ตัวละครใน Sit-com จึงมีลักษณะ "โอเวอร์" เพราะต้องการแสดงคุณสมบัติแบบ Stereotype นี้เอง

อาจมีเหตุผลหลายประการที่ละคร Sit-com จำเป็นต้องสร้างตัวละครให้มีลักษณะ Stereotype เช่น เนื่องจากช่วงเวลาการนำเสนอภูมิหลังของตัวละครใน Sit-com นั้นเป็นช่วงเวลาสั้นๆ จึงต้องแนะนำให้ผู้ชมรู้จักตัวละครอย่างรวดเร็ว อีกทั้งการที่จะสร้างบุคลิกให้เกิดขึ้นนั้น การล้อเลียนลักษณะ stereotype ก็เป็นวิธีที่ง่ายที่สุดวิธีหนึ่ง

7) การแบ่งแยกลักษณะวงใน (inside) และวงนอก (outside) อย่างชัดเจน ละคร Sit-com จะมีสูตรแน่นอนตายตัวว่าจะมีตัวละครยืนโรงที่เป็นคนวงในที่แน่นอนชัดเจนอยู่กลุ่มหนึ่ง มีสถานที่ ฉาก ที่ยืนโรงอยู่ชุดหนึ่ง มีเนื้อหาที่เป็นแก่นเรื่องที่อยู่กับที่แน่นอนอยู่ชุดหนึ่งและในเวลาเดียวกันจะมีตัวละครที่เป็นวงนอก สอดแทรกเข้ามาเป็นช่วงๆ โดยปกติตัวละครวงนอกนี้จะเป็นตัวนำประเดิมเข้ามา (ซึ่งโดยส่วนใหญ่มักจะเป็นปมปัญหาความยุ่งยาก หรือวิกฤตการณ์ต่างๆ) ในบางครั้งอาจจะมีฉากและสถานที่ที่แปลกตาออกไปบ้าง มีเนื้อหาแก่นเรื่องที่เบี่ยงออกไปจากปกติบ้าง แต่ในกรณีของฉากและแก่นเรื่องที่เบี่ยงเบนออกไปนี้จะเป็นเพียงข้อยกเว้นเท่านั้น

และดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าจะมีกฎเกณฑ์ภายใน (internal rules) ว่าภายใต้สถานการณ์แบบไหน ตัวละครวงในจะต้องมีปฏิกิริยาตอบโต้ที่เป็นแบบแผนแน่นอนอยู่แล้ว ในส่วนนี้ผู้ชมจึงสามารถที่จะคาดเดาและทำนายล่วงหน้าได้ ในทางตรงกันข้าม ปฏิกิริยาของตัวละครวงนอกจะเป็นสิ่งที่แปลกใหม่และชวนให้ผู้ชมต้องคอยติดตามและคอยลุ้นคาดเดาเพราะไม่อาจจะทำนายล่วงหน้าได้

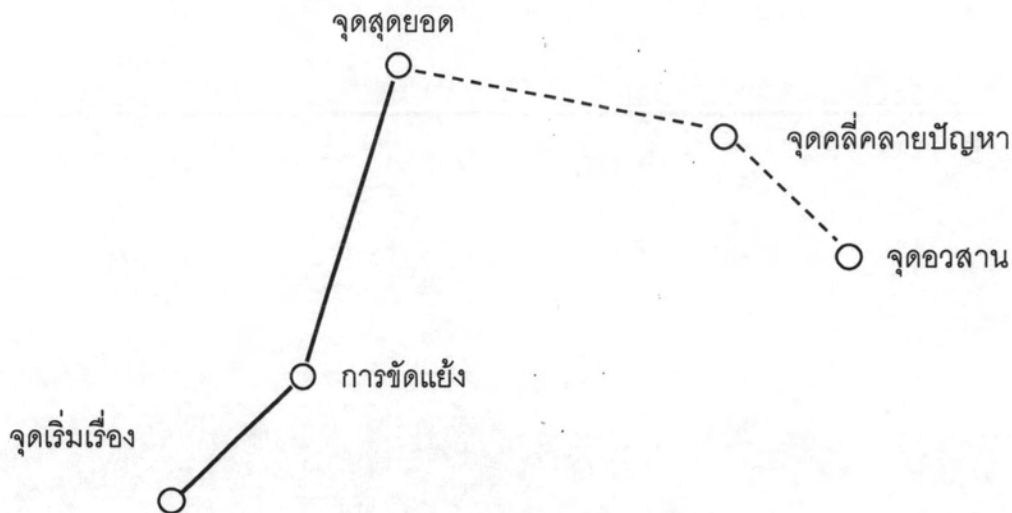
องค์ประกอบของละคร Sit-com จึงประกอบด้วยคุณลักษณะ 2 ด้านที่ตรงกันข้ามแต่มาอยู่ร่วมกันเช่นนี้เสมอไป

นอกจากรูปแบบของละคร Sit-com ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น การดำเนินเรื่องก็มีส่วนสำคัญในการวิเคราะห์เนื้อหา กล่าวคือ การดำเนินเรื่องจะเป็นตัวกำหนดเนื้อหาการนำเสนอในแต่ละตอน เพื่อไม่ให้ผู้ชมสามารถคาดเดาเรื่องราวได้ล่วงหน้า ดังนั้นผู้ผลิต หรือผู้เขียนบทจำเป็นจะต้องเข้าใจลักษณะการดำเนินเรื่องของละคร Sit-com เพื่อทำให้เนื้อหามีความน่าสนใจและสามารถดึงดูดผู้ชมให้ติดตามดูตั้งแต่ต้นจนจบ

สำหรับละครโทรทัศน์แบบ Sit-com เป็นละครที่มีลักษณะการดำเนินเรื่องไม่ซับซ้อน ทั้งนี้เพราะมีความจำกัดในเรื่องของเวลาที่ดำเนินเรื่องต่อ 1 ตอน และมีลักษณะของละครที่จบในตอน ดังนั้นถ้าจะกล่าวถึงการดำเนินเรื่อง สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การเริ่มเรื่อง
2. การขัดแย้ง การเกิด และการขยายตัวของปัญหา จะมีเพียงการขัดแย้งหลักเพียงอย่างเดียวและไม่ซับซ้อน

3. การถึงจุดสุดยอดของปัญหา
4. อวสาน (การคลี่คลายความขัดแย้งต่างๆ และสรุปเรื่อง)

แผนภูมิแสดงลำดับการดำเนินเรื่องของละครโทรทัศน์ประเภท Situation Comedy จากหนังสือการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2531 : 592-594)

3. ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratification Theory)

ทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจ (Uses and Gratification Theory) อยู่ภายใต้กรอบทฤษฎีที่นักการสื่อสารมวลชนเรียกกันว่าทฤษฎีเชิงหน้าที่ (Functional perspective) การวิเคราะห์ในเชิงหน้าที่ของสื่อมวลชนนี้ ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่าพฤติกรรมและปรากฏการณ์ในสังคมมนุษย์ต่างก็เกี่ยวข้องในเชิงหน้าที่ต่อกัน กล่าวคือ มีความเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบ ทั้งแบบลูกโซ่และแบบวงจร ดังนั้น พฤติกรรมของมนุษย์จึงอาจอธิบายได้ว่าเกิดขึ้นจากความต้องการ (Needs) ซึ่งความต้องการของแต่ละคนจะมีที่มาต่างๆ กัน

พฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชนของบุคคลเกิดขึ้น เพื่อสนองความต้องการอันเกิดจากพื้นฐานด้านจิตใจของบุคคลนั้นๆ และประสบการณ์ที่บุคคลนั้นได้รับจากสถานการณ์ทางสังคมของเขา แม้ว่าการใช้สื่อมวลชนนั้นจะไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับความต้องการทุกๆ ด้านของมนุษย์ แต่ก็เป็นที่น่าสนใจว่า จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับความต้องการบางอย่าง เช่น ความต้องการข่าวสาร ข้อมูลหรือการเปิดรับสื่อมวลชนอาจเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องชดเชยบางสิ่งบางอย่าง

ที่ขาดหายไปหรือหาไม่ได้ในขณะนั้น เช่น ความต้องการมีการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ดังนั้น การบริโภคสื่อ จึงถือได้ว่าเป็นตัวแปรที่ช่วยให้ระบบสังคมของมนุษย์เข้าสู่สมดุล และทำให้มนุษย์มีศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติได้ดียิ่งขึ้น พฤติกรรมการรับสารของมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดจาก ปฏิกริยาตอบโต้ต่อความต้องการของมนุษย์เองที่จะรักษารูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสม หรือเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาให้ระบบชีวิตของตน คงอยู่ได้อย่างปกติ (ดร.ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ , 2534)

ที่มาของทฤษฎี

การศึกษาเกี่ยวกับสื่อมวลชนโดยทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจนี้เริ่มต้นเป็นครั้งแรก เมื่อ Herzog (1994) ศึกษาเกี่ยวกับความพอใจที่แม่บ้านได้รับจากการฟังรายการละครวิทยุภาพ กลางวัน ในขณะที่เดียวกันการศึกษาคณะกรรมาธิการของสื่อต่อผู้รับสารเริ่มส่อเค้าว่า สื่อมวลชนไม่ได้มี อิทธิพลต่อผู้รับสารมากดังที่นักวิชาการในยุคเริ่มแรกเคยตั้งสมมติฐานไว้ การค้นพบครั้งนี้ได้เป็น แนวทางให้นักนิเทศศาสตร์มองเห็นว่า ผู้รับสารนั้นไม่ได้เป็นเพียงผู้รับเอาอิทธิพลจากสื่อมวลชน เท่านั้น หากแต่มีบทบาทมากขึ้นไปกว่านั้น จึงโยนไปสู่ความคิดที่ว่าผู้รับสารเลือกใช้สื่อประเภท ต่างๆ และเลือกรับเนื้อหาของสารเพื่อสนองความต้องการของตน ทำให้การวางแนวคิดใหม่เชื่อถือ ว่าในการสื่อสารนั้นผู้รับสารคือตัวจักรที่จะตัดสินใจโดยอาศัยพื้นฐานความต้องการของตนเองเป็น หลักได้รับการสนับสนุนเป็นจริงเป็นจังขึ้น

การวิจัยเรื่องการใช้สื่อและความพึงพอใจนี้ ได้รับความสนใจอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ Katz และ คณะ (1974) ศึกษาข้อมูลซึ่งเก็บจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศอิสราเอล งานวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการวิจัย สำรวจขั้นพื้นฐาน และความพยายามที่จะประดิษฐ์เครื่องมือในการวัดมากกว่าที่จะเป็นการศึกษา เพื่อพิสูจน์สมมติฐานใดๆ เนื่องจากงานวิจัยเป็นงานชิ้นแรกที่มีลักษณะเป็นการวิจัยการใช้สื่อและ ความพึงพอใจ รวมทั้งยังเป็นต้นแบบของงานวิจัยแนวนี้ และเครื่องมือในการวัดที่ใช้ในการศึกษา ต่อๆ มา

Katz และคณะ ได้สร้างมาตรฐานวัดความต้องการทางด้านจิตใจและสังคมมนุษย์ขึ้น (The Social and Psychological Needs) และความพึงพอใจจากการเปิดรับสื่อมวลชนนั้น โดย นำเอาองค์ประกอบ 3 อย่างมารวมกันเข้าเป็นความต้องการในด้านต่างๆ ได้แก่

1. Mode คือลักษณะความต้องการ เช่น
  - 1.1 ต้องการให้เพิ่มมากขึ้น
  - 1.2 ต้องการให้ลดน้อยลง
  - 1.3 ต้องการให้ได้มา
2. Connection คือ จุดประสงค์ของการติดต่อของบุคคลต่อสิ่งภายนอก คือ
  - 2.1 การติดต่อเพื่อรับข่าวสาร ความรู้
  - 2.2 การติดต่อเพื่อความพอใจ เพื่อประสบการณ์ทางอารมณ์
  - 2.3 การติดต่อเพื่อความเชื่อถือ ความมั่นใจ ความมั่นคงและสถานภาพ
  - 2.4 การติดต่อเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์
3. Referent คือ บุคคลหรือสิ่งภายนอกที่มนุษย์โยงการติดต่อไปสู่ ได้แก่
  - 3.1 ตนเอง
  - 3.2 ครอบครัว
  - 3.3 เพื่อนฝูง
  - 3.4 สังคม รัฐบาล
  - 3.5 ขนบประเพณี วัฒนธรรม
  - 3.6 โลก
  - 3.7 สิ่งภายนอกอื่นๆ ที่มีความหมายน้อยลง

จากองค์ประกอบทั้ง 3 อย่างนี้ Katz และ คณะ ได้สร้างข้อความแสดงความต้องการ (Needs) ของบุคคลขึ้นเป็นจำนวน 35 ข้อความ ซึ่งให้เห็นถึงความต้องการของบุคคล ซึ่งสามารถใช้สื่อต่างๆ ตอบสนองให้ความพึงพอใจได้ การสร้างข้อความแสดงความต้องการทำได้ดังนี้คือ 1.1 , 2.4 , 3.2 หมายถึง ความต้องการที่จะเพิ่มพูนการติดต่อเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับครอบครัวซึ่งจะเขียนเป็นภาษาธรรมดาที่เข้าใจง่ายขึ้น คือ ความต้องการที่จะใช้เวลาอยู่กับครอบครัวของตน และถ้า 1.2 , 2.4 , 3.1 คือความต้องการที่จะลดการติดต่อกับตนเอง นั่นคือความต้องการที่จะหนีพ้นจากสภาวะที่เป็นจริงในโลก ซึ่งสื่อเพื่อความบันเทิงจะสามารถตอบสนองความต้องการนี้ได้

Katz และคณะ (1973) นำข้อความที่ความต้องการของบุคคลจำนวน 35 ข้อความมาสร้างมาตราวัด (Rating Scale) ระดับของการตระหนักในความสำคัญของความต้องการแต่ละอย่างของบุคคล (Individual's Need Salience) โดยใช้มาตราวัด 4 ระดับ คือ ความต้องการแต่ละแง่ (1) สำคัญมาก (2) สำคัญพอใช้ (3) ไม่ค่อยสำคัญนัก (4) ไม่สำคัญเลย

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจผู้ให้สัมภาษณ์ชาวอิสราเอล ถูกวิเคราะห์โดยใช้ Guttman's SSA (Smallest Space Analysis) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันกับ Cluster Analysis และ Factor Analysis คือ เป็นความพยายามในการจัดกลุ่มให้ความต้องการที่ได้การให้รับคะแนน (1 - 4) ความสำคัญจากผู้ให้สัมภาษณ์คนเดียวกันมีความใกล้เคียงกับความต้องการอื่นๆ มากน้อยแค่ไหน เพื่อจะได้ข้อเท็จจริงว่าบุคคลแต่ละคนให้ความสำคัญต่อความต้องการ ประเภทใดคล้ายคลึงกันบ้าง แคทซ์และคณะ ค้นพบว่าความต้องการเกี่ยวกับตนเอง และความต้องการเกี่ยวกับบุคคลอื่น และสิ่งอื่นๆ ถูกจัดความสำคัญต่างกัน โดยผู้ให้สัมภาษณ์ต่างกลุ่มกันอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าองค์ประกอบตัวที่สาม กลุ่มอ้างอิง (Referent) ซึ่งได้แก่ ตนเองและบุคคลอื่นและสิ่งอื่นๆ ที่บุคคลเชื่อมโยงด้วย เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงมิติของความต้องการที่ต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างบุคคล 2 ประเภท

นอกจากนี้ แคทซ์และคณะ ยังได้วัดระดับความพอใจ (Gratifications) ที่ผู้รับสารได้รับจากสื่อประเภทต่างๆ โดยใช้วิธีการคล้ายคลึงกัน คือสร้างมาตราวัดความพอใจที่สื่อมวลชนแต่ละประเภท อันได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือ หนังสือพิมพ์ และภาพยนตร์ ให้แก่ผู้รับสาร ตัวอย่างมาตราวัดความพอใจ เช่น โทรทัศน์สามารถช่วยในการสนองความต้องการที่จะรับรู้ข่าวสารความเป็นไปในโลกอย่างไร (1) ช่วยได้มาก (2) ช่วยได้พอสมควร (3) ไม่ค่อยช่วยนัก (4) ไม่ได้ช่วยเลย และยังถามด้วยว่า ถ้าสื่อเหล่านี้ไม่ได้ตามความพอใจตามที่ต้องการแล้ว มีอะไรบ้างที่สนองความต้องการเหล่านั้นได้

ผลของการวิจัยพบว่า ชาวอิสราเอลเห็นประโยชน์ของแหล่งสนองความพึงพอใจที่ไม่ใช่สื่อ เช่น ครอบครัว เพื่อนฝูง แต่คนเหล่านี้ก็จะจัดอันดับว่าสื่อมีส่วนช่วยพอสมควรในการสนองความต้องการต่างๆ โดยเฉพาะบุคคลที่ค่อนข้างสันโดษที่ไม่ค่อยติดต่อกันอย่างใกล้ชิดกับบุคคลอื่นๆ จะเห็นว่าสื่อมีประโยชน์สูงในการสนองความต้องการ ดังนั้น ถึงแม้งานวิจัยนี้จะเป็นเพียงขั้นพื้นฐาน แต่ก็ เป็นแม่แบบของงานวิจัยการใช้สื่อเพื่อสนองความพึงพอใจของผู้รับสารในระยะต่อมา ซึ่งแบบแผน (Pattern) ของการศึกษาตามทฤษฎีดังกล่าว โดยแคทซ์และคณะ (1974) สรุปได้ดังนี้ การศึกษาเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อประโยชน์ และการได้รับความพึงพอใจคือการศึกษาเกี่ยวกับ

1. สภาวะทางสังคมและจิตใจที่มีผลต่อ
2. ความต้องการของบุคคล ซึ่งนำไปสู่
3. การคาดคะเนเกี่ยวกับ
4. สื่อและแหล่งที่มาของสาร

5. ความแตกต่างกันในการใช้สื่อ และพฤติกรรมอื่นๆ ของแต่ละบุคคล
6. ความพึงพอใจที่ได้รับจากสื่อ
7. ผลอื่นๆ ที่บางครั้งมีอาจคาดหมายมาก่อน

แบบจำลองที่ Katz และคณะ (1974) สร้างขึ้น อธิบายได้ดังนี้ คือสภาวะของสังคมและจิตใจที่แตกต่างกัน ก่อให้มนุษย์มีความต้องการแตกต่างกันไปและความต้องการที่แตกต่างกันนี้ ทำให้แต่ละคนคาดคะเนว่าสื่อแต่ละประเภทจะสนองความพึงพอใจได้ต่างกันออกไปด้วย ดังนั้น ลักษณะของการใช้สื่อของบุคคลที่มีความต้องการไม่เหมือนกัน จะแตกต่างกันไป ขั้นสุดท้าย คือความพึงพอใจที่ได้รับจากการใช้สื่อจะต่างกันออกไปด้วย สรุปแบบจำลองการใช้สื่อเพื่อสนองความพึงพอใจได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แบบจำลองการใช้สื่อเพื่อสนองความพึงพอใจ

ดังนั้น ทฤษฎีหรือแบบจำลองนี้จึงเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมของการใช้สื่อว่ามีความสัมพันธ์กับความต้องการของมนุษย์ และการสนองความพึงพอใจของมนุษย์ (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ 2528 : 32-35) ต่อมาภายหลัง Kippax และ Murray (1980 : 335-359) ได้นำความคิดของ Katz ไปศึกษา นอกจากจะเน้นเรื่องของการใช้สื่อ และความพึงพอใจแล้ว Kippax ยังได้เพิ่มเติมในเรื่องของการรับรู้ในคุณประโยชน์ของสื่อ ด้วยจุดประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ต้องการหาความสัมพันธ์ของความต้องการใช้สื่อมวลชนกับความพึงพอใจ และการใช้สื่อกับการรับรู้ในคุณประโยชน์ของสื่อผลจากการศึกษาได้กล่าวถึง

1. ปัจจัยด้านบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ เป็นตัวกำหนดการใช้สื่อและการรับรู้ในคุณประโยชน์ของสื่อ โดยเฉพาะปัจจัยที่เกี่ยวกับอายุปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากคือตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จะเลือกใช้สื่อเพราะคำนึงถึงความสำคัญของสื่อมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มี

อายุน้อย คือ ตั้งแต่ 9-11 ปี และกลุ่มที่มีอายุน้อยจะใช้สื่อเพื่อความบันเทิง แต่กลุ่มที่มีอายุมาก จะใช้สื่อเพราะสนใจที่จะรับรู้เรื่องเกี่ยวกับสังคมและความต้องการของตนเอง เป็นต้น

2. คนที่มีระดับการศึกษาสูงจะเลือกใช้สื่อมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย

3. จากประเภทของสื่อที่ทำการศึกษาโทรทัศน์จะเลือกใช้สูงเป็นอันดับ 1 เพราะกลุ่มเป้าหมายเห็นว่าเป็นสื่อที่มีประโยชน์โดยให้ข้อมูลต่างๆ ที่เขาสนใจ เช่น เกี่ยวกับโลกและเหตุการณ์ภายในประเทศ รวมทั้งให้ความบันเทิงได้ด้วย หนังสือพิมพ์ หนังสือเล่ม วิทยุ และภาพยนตร์ จะถูกเลือกใช้เป็นอันดับรองตามเหตุผลของการเลือกใช้

4. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีการเลือกใช้สื่ออย่างมีจุดมุ่งหมายและเข้าใจถึงคุณประโยชน์

4. แนวคิดเรื่องการเลือกในการสื่อสาร (Selectivity in communication)

ปรมะ สตะเวทิน (2546) โดยปกติแล้วคนเรามักจะมีนิสัยชอบเลือก เลือกที่จะคิด เลือกที่จะทำ เลือกที่จะเชื่อตามที่ใจของเราปรารถนา เราเลือกของที่สวยงาม ของที่ดี ของที่เราชอบ ของที่เราต้องการ นิสัยในการชอบเลือกนี้เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ในชีวิตของเรา ในการสื่อสารก็เช่นเดียวกัน ในสถานการณ์การสื่อสารแต่ละสถานการณ์ เราจะทำการเลือกว่าเรา ควรจะทำการสื่อสารอย่างไรตามความรู้สึก และตามความต้องการของเรา ในการสื่อสารนั้น การเลือกของเรามี 4 ลักษณะ ซึ่งแต่ละลักษณะมีความเกี่ยวข้องกันเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การเลือกรับหรือการเลือกใช้ (Selective exposure)

ในชีวิตประจำวันของคนเรานั้น เรามีโอกาสที่จะรับสารจากแหล่งหรือผู้ส่งสาร (Sources) ต่างๆ จำนวนมากมาย แต่เรามีเวลาและความสามารถที่จำกัดในการจะรับสารจากแหล่งต่างๆ หรือเรามีความพอใจหรือไม่พอใจต่อแหล่งหรือผู้ส่งสารต่างๆ แตกต่างกันไป ดังนั้น เราจึงมักจะเลือกรับหรือเลือกใช้สารจากผู้ส่งสารที่เราพอใจเท่านั้น เช่น ในการดูทีวี มีสถานีโทรทัศน์อยู่หลาย สถานีในกรุงเทพฯ พอเวลา 2 ทุ่ม เราจะดูข่าว เราจะเลือกดูทีวีช่องไหน พอ 3 ทุ่มเราจะดูรายการ ช่องใด สถานีวิทยุในเมืองไทยมีหลายร้อยสถานี เมื่อเราต้องการเปิดวิทยุฟังเราจะหมุนไปฟังสถานี ใด หนังสือพิมพ์รายวันในกรุงเทพฯ มีอยู่ 20 ฉบับ เราจะเลือกอ่านฉบับใด และความบันเทิงได้จากสื่อประเภทต่างๆ เราจะเลือกใช้สื่อประเภทใด วิทยุ , โทรทัศน์ , ภาพยนตร์ หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น โดยปกติแล้วเราจะเลือกรับหรือเลือกใช้สารจากแหล่งที่เสนอความคิด และทัศนคติที่สอดคล้องกับความคิดและทัศนคติของเรา ทั้งนี้เพราะว่าโดยธรรมชาติแล้วคนเรามีความต้องการ อย่างยิ่งที่จะปกป้อง (protect) รักษา (maintain) และส่งเสริม (enhance) ความเป็นตัวเอง

ของตน (self-concept) ได้มีการวิจัยด้านจิตศาสตร์หลายอันที่สนับสนุนความคิดเรื่อง การเลือกรับหรือการเลือกใช้สารจากแหล่งหรือผู้ส่งสารที่เสนอความคิดเห็นที่ผู้รับสารมีความพอใจหรือเห็นด้วย และหลีกเลี่ยงแหล่งสารที่มีความคิดเห็นแตกต่างไปจากความคิดเห็น หรือทัศนคติของตน เช่นเดียวกับการเลือกชมละครโทรทัศน์ เราก็มักจะเลือกดูเรื่องที่สอดคล้องกับความสนใจและตอบสนองของความต้องการของเราได้มากที่สุดนั่นเอง

2. การเลือกให้ความสนใจ (selective attention)

นอกจากการเลือกผู้ส่งสารแล้ว ขั้นตอนมาคือการเลือกให้ความสนใจต่อสารที่ได้รับ นักทฤษฎีด้านข่าวสาร (Information theorists) กล่าวว่า สายตาของคนเราสามารถที่จะรับข้อมูลได้ 5 ล้านส่วนใน 1 วินาที แต่สมองของเราสามารถที่จะรับข้อมูลได้เพียง 500 ส่วนใน 1 วินาที ดังนั้น คนเราจึงต้องเลือกที่จะให้ความสนใจต่อสารเท่าที่สมองของตนจะรับสารนั้นได้ ดังนั้น ใน การอ่านหนังสือพิมพ์หรือในสถานการณ์ที่มีการสื่อสารมากกว่า 1 อย่าง เช่น ขณะดูทีวีที่มีเสียง ภรรยาพูดด้วย เป็นต้น เราจึงต้องเลือกรับสารใดสารหนึ่ง และโดยปกติเรามักจะเลือกรับสารที่ น่าสนใจหรือที่เรามีความสนใจ รายการโทรทัศน์มีมากกว่า 100 รายการ เรามักจะเลือกดูละคร โทรทัศน์มากกว่ารายการประเภทอื่น หรือเลือกดูละครเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ออกอากาศในเวลา เดียวกัน แต่ถ้าดูแล้วไม่น่าสนใจก็อาจจะเปลี่ยนไปดูรายการอื่นหรือละครเรื่องอื่นก็ได้ นอกจากนี้ เราเลือกสารโดยอาศัยความสนใจที่เรามีต่อสารแล้วเรายังเลือกรับสารที่สอดคล้องกับทัศนคติ และ ความเชื่อดั้งเดิมของเรา และหลีกเลี่ยงที่จะรับสารที่ขัดแย้งกับทัศนคติและความเชื่อของเราด้วย การวิจัยอันหนึ่ง พบว่า คนที่สูบบุหรี่มักจะไม่ค่อยอ่านบทความในหนังสือพิมพ์ที่พูดถึงผลร้ายของ การสูบบุหรี่ที่จะทำให้เป็นมะเร็งได้

3. การเลือกรับรู้ และการเลือกตีความหมาย (selective perception and interpretation)

เมื่อบุคคลเลือกเปิดรับข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแล้ว ก็ไม่จำเป็นว่าผู้รับสารจะต้อง รับรู้ตามเจตนาของของผู้ส่งสารทั้งหมด ผู้รับสารแต่ละคนอาจจะตีความหมายข่าวสารขึ้นเดียวกัน ที่ส่งผ่านสื่อมวลชนไม่เหมือนกัน เพราะผู้รับสารมีสิทธิที่จะเลือกที่จะตีความหมายตามความเข้าใจ ของตนเอง หรือตามทัศนคติ ตามประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ ความคาดหวังตาม แรงจูงใจ ตามสภาวะร่างกาย หรืออารมณ์ในขณะนั้น เนื่องจากคนแต่ละคนมีประสบการณ์ต่างกัน ดังนั้น การรับรู้ และการตีความหมายของคนต่อสิ่งเดียวกันจึงไม่เหมือนกัน อุปสรรคหรือปัญหา ของการสื่อสารอันเนื่องมาจากการเลือกรับรู้และเลือกตีความหมายของคนอยู่ตรงที่ว่า เรามักจะไม่

ค่อยรู้ตัวว่าคนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้น การรับรู้หรือ การตีความหมายของสิ่งที่เราได้พบจึงมีแตกต่างกันไปด้วย ความหมายร่วมกัน (common meaning) หรือความเข้าใจร่วมกัน (common understanding) ซึ่งเป็นหัวใจของการสื่อสารจึง ไม่เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นน้อย

ในการเลือกรับรู้ และเลือกตีความหมายสาร เรามักจะบิดเบือนสารเพื่อให้สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของเรา

4. การเลือกจดจำ (selective retention)

นอกจากการเลือกรับรู้ และเลือกตีความหมายสารแล้ว เรายังเลือกจดจำเนื้อหาสาระของสารเข้าไว้เป็นประสบการณ์ของเราเพื่อจะนำไปใช้ในโอกาสต่อไปด้วย ผลของการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่าคนเราจะสามารถจดจำเรื่องที่สอดคล้องกับ หรือสนับสนุนความคิดเห็นของเราได้ดีกว่าเรื่องที่ขัดแย้ง หรือต่อต้านความคิดเห็นของเราเป็นแนวโน้มในการเลือกจดจำข่าวสารเฉพาะส่วนที่ตรงกับความสนใจความต้องการ ทัศนคติของตนเอง ฯลฯ และมักจะลืมในส่วนที่ตนเองไม่สนใจหรือไม่เห็นด้วยได้ง่ายกว่า ซึ่งการเลือกจดจำนั้นเปรียบเสมือนเครื่องกรองชั้นสุดท้ายที่มีผลต่อการส่งสารไปยังผู้รับสาร ดังนั้น การเลือกจดจำเนื้อหาสาระของสารที่เราได้รับจึงเท่ากับเป็นการช่วยเสริมให้ทัศนคติหรือความเชื่อเดิมของเรามีความมั่นคงยิ่งขึ้น และเปลี่ยนแปลงได้ยากขึ้น

ในส่วนของทฤษฎีการวิเคราะห์ผู้รับสารของละครทิทคอม Blumber & Katz (1974) (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ , 2547 : 355) จัดหมวดหมู่ความต้องการอันมีมากมายของบุคคลอันเป็นแรงผลักดันหรือแรงจูงใจให้บุคคลเปิดรับสื่อว่ามีอยู่ 4 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1) Diversion เป็นความต้องการที่อยากจะหลีกเลี่ยงหนีจากสภาพชีวิตอันจำเจซ้ำซาก เช่น แม่บ้านที่มีชีวิตประจำวันเหมือนกันทุกๆ วัน ก็อยากจะดูละครทิทคอมที่มีเหตุการณ์น่าตื่นเต้นเกิดขึ้นภายในบ้าน (เช่น มีอาชญากรหลบเข้ามาในบ้าน) หรือเพื่อต้องการหลบหนีจากปัญหาในชีวิตจริงชั่วคราว

2) Personal Relation เป็นความต้องการที่จะนำเอาประโยชน์จากสื่อไปใช้ในการรักษาความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง เช่น ดูละครแล้วนำเอาเรื่องราวไปพูดคุยในที่ทำงาน

3) Personal Identification ในขณะที่ดูละคร ผู้ชมแต่ละคนจะอ้างอิง (Identify) ตัวเองกับตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง เช่น พระเอก นางเอก ผู้ช่วยพระเอก ฯลฯ และจะเลียนแบบ (ทางจิตใจ) กับการกระทำและการตัดสินใจของตัวละครดังกล่าว

4) Surveillance เรื่องราวในละครซีทีคอมเป็นเสมือนการเล่าเรื่องเหตุการณ์บางอย่างที่อาจเกิดขึ้นในโลกแห่งความจริง ดังนั้น การดูละครซีทีคอมในด้านหนึ่งจึงอาจทำให้ผู้ชมได้รับข่าวสารเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของโลก

5. แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ความหมายของครอบครัว

ครอบครัว หมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิก ซึ่งมีความสัมพันธ์กันผูกพันกัน เช่น ความสัมพันธ์ทางสายเลือด หรือการรับเป็นบุตรบุญธรรม สมาชิกที่มีความสัมพันธ์กันจะมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกัน เช่น เป็นบิดา เป็นมารดา เป็นสามี ภรรยา หรือเป็นบุตร ฯลฯ ซึ่งสมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยได้ให้ความหมายของครอบครัวในเชิงสหวิทยาการ ดังนี้ (รุจา ภูไพบูลย์ , 2537)

ด้านชีววิทยา : ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่มีความผูกพันทางสายโลหิต

ด้านเศรษฐศาสตร์ : ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ใช้จ่ายเงินจากงบประมาณเดียวกัน แม้จะอาศัยอยู่ต่างสถานที่กัน

ด้านสังคมศาสตร์ : ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมเคหะสถาน หรือบ้านเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์สนใจต่อทุกข์สุขซึ่งกันและกัน มีความผูกพันกัน มีความรักความปรารถนาดีต่อกัน โดยมีจำเป็นต้องสืบสายโลหิตเดียวกัน

ทางกฎหมาย หรือ นิติศาสตร์ : ครอบครัว หมายถึง ครอบครัวที่ชายหญิงจดทะเบียนสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งครอบคลุมถึงบุตรและบุตรบุญธรรม กฎหมายยังได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบิดา มารดา สามี ภรรยา และบุตรที่มีต่อกัน และกำหนดสิทธิในการรับมรดกทางกฎหมาย

Burgess กับ Locke ได้ให้คำจำกัดความของครอบครัวว่าจะต้องมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังต่อไปนี้คือ

1. ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันโดยการสมรส หรือความผูกพันทางสายโลหิต หรือการมีบุตรบุญธรรม การสมรสแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ส่วนความผูกพันทางสายโลหิต คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก รวมทั้งบุตรบุญธรรมด้วย

2. สมาชิกของครอบครัวเหล่านี้อยู่ร่วมกันภายในครัวเรือนเดียวกันหรือบางครั้งก็แยกกัน ไปอยู่ต่างหาก สมัยโบราณครัวเรือนหนึ่งจะมีสมาชิก 3 - 4 - 5 ชั่วอายุคน ปัจจุบันครัวเรือน (โดยเฉพาะในประเทศพัฒนา) จะมีขนาดเล็ก ประกอบด้วยสามี ภรรยา และลูกหนึ่งหรือสองสาม คนขึ้นไปหรือไม่มีเลย

3. ครอบครัวเป็นหน่วยของการกระทำระหว่างกัน เช่น สามีภรรยา พ่อแม่ ลูก พี่น้อง โดยสังคมแต่ละแห่งจะกำหนดบทบาทของแต่ละครอบครัวไว้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับประเพณีของแต่ละแห่ง ซึ่งหมายความว่า ไม่ใช่เพียงต่างคนต่างกิน ต่างคนต่างอยู่ แต่ต่างคนต่างมีปฏิริยาเชิงสัมพันธ์ต่อกัน เช่น รักกัน เอาใจใส่กัน สั่งสอนกัน จิตใจผูกพันกัน เป็นต้น

4. ครอบครัวถ่ายทอดรักษาวัฒนธรรม สมาชิกจะถ่ายทอดและรับแบบของความประพฤติ ในการปฏิบัติต่อกัน เช่น ระหว่างสามีภรรยา และลูก และเมื่อผสมผสานกับวัฒนธรรมที่ นอกเหนือไปจากครอบครัว ก็จะได้แบบของความประพฤติที่สมาชิกปฏิบัติต่อกันและต่อผู้อื่น

ปัจจุบันครอบครัวอาจหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันด้วยการสมรส โดยทางสายโลหิต หรือการรับเลี้ยงดู (คือเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้) มีการตั้งเป็นครอบครัวขึ้น มีความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะเป็นสามีและภรรยา เป็นพ่อและแม่ เป็นลูกชายลูกสาว เป็นพี่เป็นน้อง โดยมีการรักษาวัฒนธรรมเดิมและอาจจะมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพิ่มเติมก็ได้

นอกจากนี้ Murdock ได้แบ่งครอบครัวออกเป็น 3 แบบ ดังนี้ (สุพัตรา สุภาพ , 2522)

1. **ครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขนาดเล็ก** (Nuclear family) บางทีก็ใช้ว่าครอบครัว กระชับเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยสามี ภรรยาและลูก (ลูกนี้อาจจะเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้) เป็นครอบครัวที่มีความสำคัญอย่างใกล้ชิดที่สุดซึ่งจะพบเห็นได้ทั่วไป และมีแนวโน้มจะมีครอบครัวแบบนี้มากขึ้น เนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ เพราะการมีครอบครัวใหญ่เป็นการสิ้นเปลือง โดยเฉพาะสภาพสังคมปัจจุบันที่ค่าครองชีพสูงขึ้น นอกจากนี้ครอบครัวแบบนี้ยังมีความเป็นอิสระ แต่ก็ห่างเหินจากญาติพี่น้องอาจจะทำให้เกิดความหว่อและขาดความอบอุ่น

2. **ครอบครัวขยาย** (Extended family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) และญาติพี่น้อง เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ป้า ลุง อา น้า เป็นต้น อาจจะถูกแยกกันอยู่หลังคาเดียวกัน หรือเขตบ้านเดียวกัน โดยอาจจะปลูกบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน แม้จะแต่งงานแล้วก็ตาม เช่น อาจเป็นแบบคน 3 ชั่วอายุคน อยู่ภายใต้หลังคาเดียวกันหรืออยู่ในบริเวณเดียวกัน โดยมีพี่น้องที่แต่งงานแล้วหลายคู่ คือ ทั้งคู่สมรสและลูก รวมทั้งปู่ ย่า ตา ยาย อยู่ด้วยกัน ครอบครัวดังกล่าวมีความรัก ความอบอุ่น แต่ขาดความเป็นอิสระเพราะสมาชิกอาวุโสสูงสุดจะทำหน้าที่เป็น

หัวหน้าครอบครัว เช่น อาจจะเป็นคุณปู่ คุณตา ก็ได้ทำหน้าที่ควบคุมดูแลความทุกข์สุขของสมาชิกในครัวเรือน เป็นระบบที่ญาติพี่น้องมีความรักใคร่ผูกพันกันมาก ครอบครัวยุคแบบนี้จะพบมากในสังคมเกษตรกรรม เช่น จีน อินเดีย เป็นต้น

3. Polygamous family ประกอบด้วยสามีหนึ่งภรรยาหลายคน ครอบครัวยุคนี้จึงเป็นครอบครัวเดี่ยว 2 ครอบครัว หรือมากกว่า ที่มีสามีหรือพ่อร่วมกัน เช่น สังคมจีน อิสลาม นักร์ เป็นต้น

ลักษณะครอบครัวไทยสมัยใหม่

ครอบครัวไทยสมัยใหม่ เป็นลักษณะครอบครัวในสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมเมืองซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของสังคม ฉะนั้น ครอบครัวไทยสมัยใหม่จึงมีการเปลี่ยนแปลงตามลักษณะต่างๆ ดังนี้ (บุญลือ วันทายนต์ , 2520 : 87-89)

1. เป็นครอบครัวสมัยใหม่ (Modern Family) ซึ่งแยกออกมาจากระบบครอบครัวขยาย (Extended Family) ไปสู่สภาพครอบครัวเล็ก (Nuclear Family) ซึ่งเป็นไปตามความเจริญของระบบสังคม

2. ความผูกพันระหว่างสมาชิกของครอบครัวเสื่อมคลายลง ทั้งนี้ เนื่องจากความสัมพันธ์แบบปฐมนิคมระหว่างสมาชิกของครอบครัว ระบบนี้จะลดความสำคัญลงเนื่องจากความใกล้ชิดระหว่างสมาชิกของครอบครัวต่างห่างเหินกันโดยอิทธิพลทางเศรษฐกิจ นั่นคือ สมาชิกครอบครัวต่างต้องไปประกอบธุรกิจการงานภายนอกบ้านมากขึ้น อันทำให้ความใกล้ชิดภายในครอบครัวระหว่างบิดามารดา บุตรธิดา ซึ่งเป็นสมาชิกครอบครัวห่างเหินไป

3. สมาชิกภายในครอบครัวมีอิสระมากขึ้น โดยหญิง ชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเศรษฐกิจภายในครอบครัวเป็นไปในลักษณะสหกรณ์ คือ ต่างคนต่างเป็นแหล่งทรัพยากร และต่างช่วยกันหา มาจุนเจือครอบครัว และมีผลประโยชน์ในทรัพย์สินที่หามาได้ร่วมกัน

4. นิยมความสะดวกสบายต่างๆ มาสนองความต้องการของการดำรงชีพจึงต้องหาสิ่งต่างๆ เหล่านี้มาบำรุงครอบครัว อันเป็นเหตุทำให้สมาชิกของครอบครัวไม่ค่อยได้พึ่งพาอาศัยกัน เลยดูเป็นหมดความสำคัญลงไป และยังถือว่าเป็นค่านิยมทางสังคมอีกด้วย และข้อนี้เองทำให้ครอบครัวเป็นตัวของตัวเอง จนขาดความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

5. มีการไปประกอบอาชีพนอกบ้านมากขึ้นทั้งนี้เนื่องจากการดำรงชีพในสังคมอุตสาหกรรมมักคำนึงถึงค่านิยมทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมเอกัตภาพทางบุคคลมากขึ้น อันถือเป็นอิสระในการประกอบอาชีพด้วย

6. มีองค์การและสถาบันต่างๆ เช่น ทางศาสนา สมาคม เป็นต้น มาทำหน้าที่ทางสังคม แทนครอบครัว เช่น การศึกษา การจัดสถานรับเลี้ยงเด็ก เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากครอบครัวไม่สามารถจัดบริการแก่สมาชิกครอบครัวตนเองได้จึงจำเป็นต้องอาศัยสถาบันและองค์การต่างๆ จัดบริการให้

7. เนื่องจากการดำรงชีพต้องคร่ำครีดยู่กับการประกอบอาชีพ ดันรนประกอบกิจวัตรประจำวันเพื่อความอยู่รอดของสมาชิกครอบครัว โอกาสที่จะสังสรรค์กับสมาชิกครอบครัวไม่ค่อยมี สุขภาพจิตของคนในสังคมประเภทนี้มักเสื่อมโทรมลงไป จึงจำเป็นต้องพึ่งสถานเริงรมย์ต่างๆ อันจัดเป็นสันนาการเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดอย่างหนึ่ง เช่น สถานมหรสพ สถานพักผ่อนนอกบ้าน เป็นต้น

8. ครอบครัวประเภทนี้ สมาชิกมักจะให้ความสนใจงานสังคมนอกร้านมากกว่าในบ้าน แม้กระทั่งแม่บ้านซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบต่อครอบครัวโดยตรงก็เช่นกัน ทั้งนี้ เพื่อต้องการเปลี่ยนการพบปะสังสรรค์ (Interaction) กับสังคมอื่น แต่อย่างไรก็ดี ระบบนี้มักปรากฏสำหรับแม่บ้านผู้ต้องสัมพันธ์กับสังคมอื่นเท่านั้น

9. ลดค่านิยมทางศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณี อันเป็นพฤติกรรมสำหรับสังคมสมัยดั้งเดิมลงเนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องล้าสมัย ทั้งนี้ เพราะสามารถช่วยตัวเองได้ดีขึ้นและมองเห็นความเป็นไปต่างๆ ของสังคมได้ดีขึ้น จึงทำให้ลดความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณีลง โดยหันไปสร้างสมความเป็นโลกีย์วิสัย (Secularisation) มากขึ้น

รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว (Family Communication Patterns)

รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว หมายถึง โครงสร้างและกระบวนการของการสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่น สามีภรรยา บิดา มารดา ลูก ซึ่งถือเป็นการวิเคราะห์การสื่อสารในระดับระหว่างบุคคล (สนั่น ปัทมทิน อ่างใน พัทณี เขยจรรยา และ ประทุม ฤกษ์กลาง 2531 : 14)

แคนเทอร์ และ เลห์ (Kantor and Lehr , 1976) ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาวิจัยในสาขาการสื่อสารในครอบครัว ได้แบ่งคุณลักษณะหรือแบบวิธีการสื่อสารในครอบครัวออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การสื่อสารในครอบครัวแบบปิด (Closed family communication) การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด (Open family communication) การสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย (Random family communication) แต่ละแบบมีข้อดีและข้อด้อยในตัวมันเอง และอาจเป็นแบบวิธีสร้างสรรค์หรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับการเลือกมาใช้ในแต่ละสถานการณ์

1. การสื่อสารในครอบครัวแบบปิด หมายถึง แบบวิธีการสื่อสารในครอบครัวที่เข้มงวด มีการวางระเบียบกฎเกณฑ์อย่างรัดกุม ผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์ คือ ผู้ที่มีอำนาจสูงสุดซึ่งมักจะได้แก่หัวหน้าครอบครัว ข้อดีของครอบครัวแบบปิดคือครอบครัวแบบนี้ มักจะแก้ไขสถานการณ์ที่ยุ่งยากได้โดยอาศัยวิธีการเชิงอำนาจนิยมซึ่งมีคุณประโยชน์หลายประการ ประการแรก การใช้อำนาจนิยมมักจะมุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิผล ประการที่สอง วินัยและการควบคุมพฤติกรรมสามารถให้ความรู้สึกมั่นคง และปลอดภัยแก่สมาชิกได้เป็นอย่างดี ในกรณีที่สมาชิกประพฤติตามครรลองของกฎระเบียบ ประการต่อมาการใช้ทรัพยากรในครอบครัวแบบนี้มักจะมีการจัดสรรอย่างรอบคอบ ไม่ปล่อยให้แต่ละคนทำอะไรอย่างอำเภอใจ ส่วนข้อเสียของครอบครัวแบบปิดคือ ทำให้บุตรหลานไม่มีอิสระอย่างเต็มที่ ปิดกั้นตนเองจากโลกภายนอก ดำเนินกิจวัตรประจำวันอย่างเต็มไปด้ด้วยข้อกำหนด

2. การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด หมายถึง แบบวิธีการสื่อสารในครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจความเป็นไปต่างๆภายในครอบครัว แต่ละคนมีบทบาทค่อนข้างมากและมีความยืดหยุ่นสูง โครงสร้างของอำนาจก็ไม่ได้เป็นไปอย่างตายตัว แต่ละคนมีสิทธิที่จะเสนอ ร่วมตัดสินใจ และดำเนินการได้ ครอบครัวนี้มีการสื่อสารกับบุคคลภายนอกมาก พร้อมกันนั้นก็รับอิทธิพลจากภายนอกอยู่เสมอ ไม่มีการสกัดกั้นข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ที่หลั่งไหลมาสู่ครอบครัวเหมือนครอบครัวแบบปิด

ข้อดีของครอบครัวแบบเปิดคือ สมาชิกแต่ละคนมีสิทธิที่จะปรับความต้องการของตนเองให้เข้ากับครอบครัวเพราะใช้วิธีการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจและยืดหยุ่นซึ่งมากเป็นสำคัญ แต่ละคนสามารถมีอิทธิพลต่อครอบครัวได้ ครอบครัวแบบเปิดให้โอกาสแก่บุคคลในการเจริญเติบโตสูงทั้งทางด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของครอบครัวประเภทนี้ก็มี ได้แก่ การมีสภาพที่ง่ายต่อการแตกแยก ขาดความปรองดองกัน เพราะต่างก็ยึดมั่นในความคิดเห็นของตน เมื่อมีข้อขัดแย้งขึ้นสมาชิกในครอบครัวมักมีทิฐิมานะที่จะเอาชนะกัน การหวังที่จะเอาชนะเสี่ยงเกินกว่ากึ่งหนึ่งนั้นจะพอเป็นไปได้ แต่ที่หวังจะให้ทุกคนเห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์นั้นเป็นไปได้ยาก

3. การสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย หมายถึง แบบวิธีการสื่อสารในครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนสามารถทำอะไรได้ตามที่ตนต้องการได้ กฎระเบียบต่างๆมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวแบบนี้เป็นไปตามสบายในแบบฉบับของแต่ละคน เรื่องที่แต่ละคนสนใจมักเป็นเรื่องในปัจจุบัน ไม่มีเป้าหมายระยะยาวสำหรับอนาคต การใช้

ทรัพยากร หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัวนี้มักเป็นไปเพื่อจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้า ครอบครัวแบบนี้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกสูง และรับอิทธิพลมาตามอัธยาศัยของสมาชิกแต่ละคน ความเป็นอยู่ตามความพอใจของแต่ละคน เช่น ในขณะที่คนอื่นๆ นอนหลับอาจจะมีความกังวลหรือรับประทานอาหารเวลาอาหารแต่ละมื้อไม่คงที่ขึ้นอยู่กับการจัดการในชีวิตประจำวันของสมาชิกแต่ละคนในสภาพการณ์ที่ทำอะไรตามสบาย หากเมื่อใดที่ดำเนินไปอย่างราบรื่นเมื่อนั้นเราก็จะมองเห็นว่า ครอบครัวแบบนี้ให้โอกาสแก่บุคคลที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีเสรีภาพ สร้างสรรค์ แต่หากเมื่อใดที่ดำเนินไปอย่างขลุกขลัก เราก็จะมองเห็นว่าครอบครัวแบบนี้เป็นหนทางไปสู่ความแตกร้างได้ง่าย

แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว

สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัวทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ครอบครัวให้กำเนิดชีวิตของเขาเหล่านั้นในฐานะสมาชิกใหม่ และมีส่วนกำหนดความอยู่รอดปลอดภัยและเจริญเติบโต ตลอดจนการมีคุณภาพชีวิตและบุคลิกภาพเช่นไร จะเป็นคนดีมีความสุข และสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคม หรือจะเป็นคนด้อยสมรรถภาพที่สร้างปัญหาแก่ตนเองและสังคม ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพครอบครัวและวิธีการอบรม การเอาใจใส่เลี้ยงดูทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) จากบิดามารดาและคนในครอบครัวเป็นสำคัญ นอกจากครอบครัวจะถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมโดยสายเลือดแล้ว ยังเลี้ยงดูอุปถัมภ์เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนเจริญเติบโตพึ่งพาตนเองได้ บิดามารดาและคนในครอบครัวอยู่ใกล้ชิด สร้างความสัมพันธ์กับเด็กและเยาวชน และเป็นแบบอย่างทีหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรม ตลอดจนจิตสำนึกของความเป็นมนุษย์ ปลุกฝังให้เกิดความรัก และรู้คุณค่าของชีวิต ครอบครัวยังเป็นแหล่งสำคัญที่เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ภาษา พัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ คุณธรรม ตลอดจนการปฏิบัติตนตามความเชื่อทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมอีกด้วย

ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในครอบครัวจะส่งผลดีให้แก่สังคมจนถึงระดับชาติ บ้านเมืองก็จะมีแต่ความสงบสุขในระดับมหภาคโดยสุธีรา นุ้ยจันทร์ (2530 : 19) ได้กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวช่วยเสริมสร้างความผาสุก ความราบรื่น ความมั่นคง และความเป็น

ปีกแผ่นให้แก่ประเทศชาติ ส่วนในระดับจุลภาพ จรรยา สุวรรณทัต (2523 : 24) มีความเห็นว่าการ
ความสัมพันธ์ที่ราบรื่นในครอบครัวจะเป็นเครื่องมือในการป้องกันปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กได้
อย่างมีประสิทธิภาพ

กมลลา แสงสีทอง (2526 : 8) กล่าวว่า สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ตาม
บทบาทที่คนเรามีต่อสมาชิกคนอื่นในครอบครัว ถ้าความสัมพันธ์เป็นการปรองดองรักใคร่กลม
เกลียวในครอบครัว นับว่าเป็นลักษณะสัมพันธภาพที่ดี แต่ถ้าเป็นความขัดแย้งหรือมีความรู้สึกที่
เป็นอริต่อกันถือว่าเป็นลักษณะของสัมพันธภาพที่ไม่ดีภายในครอบครัว

กุลวรรณ วิทยาวงศรุจิ (2526 : 5-7) ชี้ให้เห็นว่าลักษณะพฤติกรรมที่บิดามารดาปฏิบัติ
ต่อบุตร พฤติกรรมที่บุตรปฏิบัติต่อบิดามารดา และพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อกันในด้านต่างๆ เป็น
ลักษณะของสัมพันธภาพในครอบครัวที่ดี

จากความหมายและลักษณะต่างๆ ของความสัมพันธ์ในครอบครัวข้างต้นจะเห็นได้ว่าสิ่ง
สำคัญยิ่งต่อสมาชิกในครอบครัวและสังคมโดยรวมคือความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวนั่นเอง และ
ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวก็คือระบบของครอบครัวที่จัดวางหน้าที่ของ
ครอบครัวไว้ให้สมาชิกได้ปฏิบัติตาม

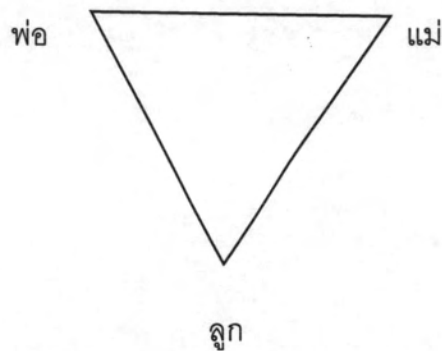
ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว

ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสมาชิกในครอบครัว และสังคม
โดยรวม การเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้มีความมั่นคงและเป็นเครื่องมือในการแก้ไข
ปัญหาของบุคคลในครอบครัวนับเป็นเรื่องที่สำคัญ เนื่องจากครอบครัวประกอบด้วย การติดต่อ
สื่อสาร ทศนคติ และการปฏิบัติตนได้ตอบระหว่างสามีภรรยา บิดามารดาและบุตร พี่และน้อง
และสมาชิกทุกคน ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ประกอบด้วย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา สามีภรรยาเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพที่สำคัญ
ที่สุดในครอบครัว เพราะถ้าคู่สามีภรรยาไม่มีความรักใคร่เข้าใจซึ่งกันและกัน มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน
พยายามปรับตัวเข้าหากัน ร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ตลอดจนรับผิดชอบและ
แก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในครอบครัวร่วมกัน ย่อมทำให้ครอบครัวมีความราบรื่นมั่นคง สมาชิกอื่นๆ
ในครอบครัวก็พลอยมีความสุขไปด้วยโดยเฉพาะบุตร แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าสามีภรรยาไม่

สัมพันธ์ภาพที่ไม่ดีต่อกัน ไม่มีความรักใคร่ปรองดองกัน ขาดความเข้าใจเห็นอกเห็นใจกัน และขาดความรับผิดชอบร่วมกันแล้ว ย่อมเกิดความขัดแย้งกันอยู่เสมอ อันอาจจะทำให้ครอบครัวต้องแตกสลายลงหรือถ้าไม่ถึงกับแตกสลายก็จะทำให้ครอบครัวขาดความสงบสุข โดยเฉพาะบุตรเมื่อประสบกับสภาพการณ์ของความขัดแย้งนี้อยู่เป็นประจำย่อมกระทบกระเทือนจิตใจมาก เพราะเด็กมีอำนาจการสำนึกสูงมาก ถึงแม้ว่าจะไม่มีถ้อยคำที่เป็นปรปักษ์ต่อกัน พุดออกมาเขาก็อาจจะทราบถึงความไม่ปรองดองกันในบ้านได้ และถ้าเด็กรู้สึกเช่นนี้อยู่เป็นเวลานานก็จะเป็นอันตรายต่อระบบประสาทของเขายิ่งกว่าการเลิกร้างกันไปโดยเด็ดขาดเสียอีก (สรรค์ ศรีพิณ 2514 : 81)

2. สัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาและบุตร ความสัมพันธ์นี้มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา และเมื่อมีการให้กำเนิดบุตรแล้ว ความสัมพันธ์ในครอบครัวก็เพิ่มขึ้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา และบุตรตามมา ซึ่งเรื่องนี้สเตรียแรต จิตแพทย์เด็กผู้หนึ่งได้สร้างรูปสามเหลี่ยมสัมพันธ์ไว้ดังนี้ (ฝน แสงสิงแก้ว 2510 : 100)

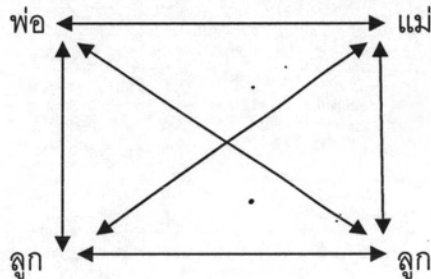

โดยอธิบายว่าสายใยความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา และบุตรจะแน่นแฟ้นดีอยู่เสมอถ้าบิดามารดาทำตัวเป็นหลัก รักใคร่ผูกพันกันดี ความรักใคร่ผูกพันแน่นหนาของบิดามารดานั้นจะมีผลสะท้อนไปผูกพันรักใคร่ต่อบุตรให้แน่นแฟ้นต่อไปโดยปริยาย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง เมื่อบิดามารดาให้กำเนิดบุตรคนที่ 2 และคนต่อๆ มา ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องย่อมเกิดขึ้น สัมพันธภาพระหว่างพี่น้องจะดีหรือไม่จะแนบแน่นเพียงใดขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ในครอบครัวอันประกอบด้วยความสัมพันธ์พื้นฐาน และลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา เพราะถ้าบิดามารดามีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยความรักความเข้าใจ ให้ความยุติธรรม ตลอดจนเสริมสร้างความรักใคร่ในระหว่างพี่น้อง ย่อมดำเนินไปได้ด้วยดี มีความรักใคร่ช่วยเหลือป้องกันซึ่งกันและกัน แต่อย่างไรก็ตามไม่มี

ครอบครัวใดที่มีบุตรมากกว่าหนึ่งคนจะห้ามไม่ให้มีการอิจฉา แข่งขัน หรือทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้นได้ อย่างน้อยที่สุดบุตรอาจจะสร้างความน้อยใจไว้เจียบๆ ก็ได้ (ทวีร์สิทธิ์ ธนาคม และคณะ 2512 : 104) บิดามารดาให้เวลาเอาใจใส่และใช้ความอดทนในการทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ต่างๆ ในครอบครัวเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีระหว่างบุตรด้วยกัน

4. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ในลักษณะของครอบครัวเดี่ยวที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ของสมาชิกทุกคนในครอบครัว ก็หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา บิดามารดากับบุตร พี่กับน้องหรือเป็นการรวมความสัมพันธ์ใน 3 ข้อแรกเข้าด้วยกัน ดังที่ Harvighurst (1962 : 63) ได้อธิบายความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน มีการเผชิญหน้าซึ่งกันและกัน ซึ่งแสดงได้ดังรูป

ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวดังกล่าว ถ้าเป็นไปได้ด้วยดี ความขัดแย้งในครอบครัวก็จะไม่เกิดขึ้น หรือถ้าเกิดขึ้นก็จะเป็นไม่มีความรุนแรงเหมือนกับสมาชิกในครอบครัวที่ขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ

แนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว

ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์ (2537 : 63) ได้แนะนำแนวทางในการเสริมสร้างครอบครัวด้วยตนเอง 7 ประการ ดังนี้ คือ

1. ต้องมีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สุขภาพอนามัย จิตใจ มีความรู้เพียงพอที่จะประกอบอาชีพ มีวุฒิภาวะ มีความรู้ที่จะเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนให้มีพัฒนาการรอบด้าน ถ้ายังไม่พร้อมก็อย่าเพิ่งแต่งงาน และถ้าแต่งงานแล้วไม่พร้อมก็ชะลอการมีบุตร

2. ต้องมีความเป็นหนึ่งเดียวในความสัมพันธ์ทั้งร่างกาย ความคิด จิตวิญญาณ ในระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิดพลังร่วมกันที่จะจัดการกับปัญหาของตนเองได้

3. ต้องมีมารยาทธรรม 4 หรือธรรมะของผู้ครองเรือนคือ มีสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ

4. ต้องมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน

5. ต้องมีการสื่อสารและสนทนาระหว่างกันเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน การไม่พูดกัน
ในครอบครัวก็เป็นความรุนแรง

6. ต้องปรับบทบาทชายหญิงให้เป็นคู่คิดตัดสินใจ เพื่อเป็นการเพิ่มพลังให้แก่สตรี ที่ให้
สามารถมีโลกทัศน์ที่กว้างขวาง มีความรู้ทักษะกว้างขวางเพื่อให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจซึ่ง
ครอบครัวก็จะมีพลังเข้มแข็งขึ้น

ชำนาญ นิศารัตน์ (2533 : 17-18) ได้ให้แนวคิดในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ใน
ครอบครัว โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพจิตในครอบครัวด้วยการทำให้บ้านเป็นวิมานของเรา ซึ่ง
ลักษณะของบ้านและครอบครัวที่ดีพอสรุปได้ ดังนี้

1. หัวหน้าครอบครัวที่มีความสามัคคีปรองดองกัน โดยเฉพาะคือบิดามารดามีการปรับตัว
ที่ดี ย่อมเป็นตัวอย่างในการปรับตัวสำหรับเด็ก ถ้าบิดามารดาไม่รู้จักรับปรับตัวเข้าหากัน มีขัดแย้ง
บ่อยๆ โดยไม่มีเหตุผลก็ย่อมสร้างนิสัยให้เด็กคล้อยตามไปด้วย เด็กอาจจะมีอารมณ์ขุ่นมัว เศร้า
หมอง ขาดเหตุผลเข้ากับคนอื่นได้ยาก

2. สร้างบรรยากาศในบ้านให้มีบรรยากาศแห่งความรัก ความเป็นมิตร ความปรารถนาดีต่อ
กัน มีความสนิทสนมเป็นกันเอง สอดคล้องเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทำให้เกิดบรรยากาศที่อบอุ่น
ปลอดภัย มีความมั่นคงทางจิตใจ มีความเมตตาโอบอ้อมอารี

3. สร้างบรรยากาศในบ้านให้มีความสามัคคี ปราศจากความขัดแย้ง เป็นประชาธิปไตย
ในแต่ละครอบครัวมีสมาชิกหลายคนแต่ละคนย่อมมีความคิดแตกต่างกันเป็นธรรมดา ครอบครัว
ที่ดีย่อมสามารถปรองดองกันได้ โดยใช้เหตุผลและหลักธรรม รับฟังความคิดเห็นของทุกคนใน
ครอบครัว บิดามารดาควรให้สิทธิแก่เด็กภายในขอบเขตที่เหมาะสมรู้จักเคารพในสิทธิส่วนบุคคล
ไม่ก้าวร้าว สอนให้รู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่นและรู้จักเคารพตนเองคือรู้จักระงับใจไม่ทำในสิ่งที่
ตนเองรู้ว่าผิด

4. สอนให้มีระเบียบวินัยที่มั่นคงและสม่ำเสมอ การปลูกฝังลักษณะนิสัยให้แก่เด็กควร
ประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

- เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก ไม่ควรเคี่ยวเข็ญเด็กในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
จนเกินไปหรือเรียกร้องในสิ่งที่เด็กยังไม่มีความสามารถจะกระทำได้

- บิดามารดาและผู้ใหญ่ที่มีส่วนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ควรมีความเห็นคล้ายๆ กัน ไม่ใช่คนหนึ่งห้ามอีกคนหนึ่งอนุญาต การขัดแย้งกันในเรื่องการอบรมเด็กและเยาวชนจะทำให้เด็กรู้สึกสับสน บางครั้งจะเลือกเชื่อฟังผู้ใหญ่ที่เข้าข้างตน ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีจึงอาจเกิดขึ้นได้ยาก

- การอบรมควรจะมีสม่ำเสมอ ผู้ใหญ่ไม่ควรใช้อารมณ์หรือใช้อำนาจบังคับ แต่ควรชี้แจงเหตุผลให้เด็กเข้าใจว่าพฤติกรรมใดควรละเว้น เพราะอะไร การอบรมควรมุ่งให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง

แนวทางที่กล่าวมาแล้วล้วนเป็นแนวคิดและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่บุคคลในครอบครัวโดยตรงและแก่สังคมด้วย

6. แนวคิดเรื่องการนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเหตุการณ์ หรือการเลียนแบบทางจิตใจ

(Identification)

การนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเหตุการณ์ หรือการเลียนแบบทางจิตใจ (Identification) เป็นการจินตนาการของเราว่าเป็นตัวละครตัวนั้นตัวนี้ โดยการชมละครโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ เมื่อเห็นตัวละครที่เราอยากเป็น เราก็จะจินตนาการว่าเป็นตัวเรา (Richard M. Gollin , 1992 : 173) ซึ่งริชาร์ด เอ็ม กอลลิน ได้กล่าวถึงหนึ่งในสาเหตุที่คนเข้าไปชมภาพยนตร์ เนื่องจากการสวมบทเป็นตัวละครในภาพยนตร์ โรงภาพยนตร์เป็นสถานที่ที่ปลอดภัยที่เราจะสามารถสวมบทเป็นใครก็ได้ที่ไม่ใช่ตัวเราเอง ซึ่งการสวมบทในจินตนาการเช่นนี้เป็นสิ่งจำเป็นในการเติบโตและมีความคิดเป็นผู้ใหญ่ของเรา ในขณะเดียวกันเมื่อคนชมละครโทรทัศน์ก็ย่อมจะมีการจินตนาการไปตามตัวละครที่ตนเองอยากเป็น

ที่ผ่านมา มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการชมละครโทรทัศน์ของผู้หญิงหลายชิ้นที่ยืนยันว่าความพึงพอใจที่ได้รับจากการชมละครโทรทัศน์ของผู้หญิงเกิดจากการที่ผู้หญิงมักแทนตนเอง (Identification) หรือรู้สึกร่วมไปกับสถานการณ์ในละคร เนื่องจากเรื่องราวต่างๆ ในละคร คือภาพสะท้อนความเจ็บปวด ความกลัว ความขุ่นเคืองที่แม่บ้านต่างประเทศประสบอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน เรื่องราวในละครโทรทัศน์ จึงทำให้ผู้หญิงเหล่านั้นได้มีโอกาสร้องไห้ไปกับสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกับตน โดยรู้สึกสบายใจว่าตนไม่ใช่คนที่มีความทุกข์เพียงผู้เดียว ในขณะเดียวกันผู้ชายก็มีแนวโน้มจะแทนตัวเองกับนักแสดงชายที่แสดงความก้าวร้าว มีอำนาจ เป็นผู้นำ หรือใช้พลังกำลังปกป้อง

ตนเอง และคนที่ถูกรังแกจากผู้ที่ไม่ชอบ (Paul R. Medson , 1973 : 15 อ้างในสุนิสา จันทร์บุรณ์)

ดังนั้นการเชื่อมโยงภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์กับชีวิตจริงของผู้รับสาร นั่นก็คือ การนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมับเหตุการณ์ หรือการเลียนแบบทางจิตใจ ซึ่งผู้รับสารแต่ละคนก็ ย่อมที่จะมีจินตนาการที่หลากหลายแตกต่างกันไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษา ค้นคว้างานวิจัยต่างๆ พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง "บทบาทของละครโทรทัศน์แนวเบาสมองเพื่อการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว" ดังนี้

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับละครโทรทัศน์

ไสลทิพย์ จารุภูมิ (2535) ศึกษา "ความพึงพอใจที่ได้รับจากละครโทรทัศน์" ผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า ความพึงพอใจหลักที่ผู้ดูได้รับจากละครโทรทัศน์ คือ ความสนุกสนาน เพลิดเพลินและการได้หลีกเลี่ยงหนีจากปัญหาชีวิตประจำวันโดยการเข้าสู่โลกของละคร ตลอดจนการ ได้ใช้ละครโทรทัศน์เป็นตัวกลางในการสำรวจความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตผู้อื่น แล้วนำมาเทียบกับ ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตตนเอง ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต อุปสรรค ปัญหาต่างๆ ที่ได้รับ อีกทั้งยังได้รับคำแนะนำบางประการจากละครโทรทัศน์ด้วย

นอกจากนี้ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจมากที่จะดูละครโทรทัศน์ มีการ วิพากษ์วิจารณ์บทบาทการแสดงของตัวละคร หรือเนื้อเรื่องในขณะที่ดู และได้นำละครไปใช้ อรรถประโยชน์ทางสังคม โดยนำไปเป็นประเด็นสนทนาและเป็นสื่อกลางในการเข้าร่วมกลุ่ม ความ พึงพอใจหลักที่ได้รับจากละครโทรทัศน์ คือ ความสนุกสนานเพลิดเพลินจากเนื้อเรื่อง ดารา ฉาก และเครื่องแต่งกาย การผ่อนคลายหรือหลีกเลี่ยงหนีจากความเครียดในปัญหาชีวิตประจำวัน การสำรวจ ความเป็นจริงและการได้รับคำแนะนำ นอกจากนี้ประสบการณ์ที่ได้รับจากละครโทรทัศน์ คือ ความเชื่อเรื่องพรหมจรรย์เป็นสิ่งสำคัญในชีวิตผู้หญิง และความเชื่อเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

จรินทร์ เลิศจิระประเสริฐ (2535) ศึกษาเรื่อง "อาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์" ผลการวิจัยส่วนหนึ่ง พบว่า อาชีพของตัวละครหญิงที่เป็นตัวเอกในละครโทรทัศน์ส่วนใหญ่เป็น อาชีพบริการ ซึ่งได้แก่ แม่บ้าน คนรับใช้ เลขานุการ นักประชาสัมพันธ์โรงแรม สำหรับอาชีพของ ตัวละครหญิงในระดับบริหารมักจะเป็นตัวละครที่เป็นตัวประกอบในเรื่องที่ถูกนำเสนอที่ เป็นผู้หญิง

เจ้าอารมณ์ จุกจิก จู้จี้ ซึ่งเมื่อเทียบกับตัวละครชายที่เป็นตัวเอก ส่วนใหญ่จะอยู่ในอาชีพที่มีเกียรติสูง เช่น เจ้าของเหมือง แพทย์ เจ้าของไร่ ช่างราชการระดับสูง ฯลฯ โดยฉากที่ปรากฏในละครจะมีลักษณะของฉากตัวแทน (represented) มากกว่า ฉากที่เหมือนจริง (presented) โดยในช่วงที่จรินทร์ เลิศจิระประเสริฐ ได้ศึกษานั้น การนำเสนออาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์จะมีลักษณะที่จำกัดและตายตัว (Stereotype) เป็นการนำเสนอที่เดินตามหลังความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม เพราะผู้หญิงในภาพความเป็นจริงของสังคมปัจจุบันจะมามีการทำงานที่หลากหลาย อาชีพมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ทัดเทียมกับผู้ชาย ในการนำเสนออาชีพจะเป็นการนำเสนอในลักษณะที่เป็นองค์ประกอบเล็กๆ น้อยๆ ของตัวละคร สถานภาพการแต่งงานหรือเป็นโสดของตัวละครหญิงสำคัญกว่าการมีอาชีพกิจกรรมหลักของตัวละครคือ เรื่องความรักและการแต่งงาน ซึ่งการแต่งงานแสดงถึงการประสบความสำเร็จในชีวิตและต้องออกจากการทำงาน

นุชรี ตันติวิจิตร (2536) ทำการวิจัยเรื่อง " การศึกษาการรับรู้ประโยชน์จากละครโทรทัศน์ของผู้หญิงในกรุงเทพมหานคร " เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากร พฤติกรรมการรับชมละครโทรทัศน์ ความพึงพอใจ และการรับรู้ประโยชน์จากละครโทรทัศน์ พบว่า เหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างชมละครเป็นไปเพื่อความบันเทิงมากที่สุด รองลงมาคือ เพื่อรับรู้ประโยชน์ในเรื่องต่างๆ รูปแบบที่ชอบชมมากที่สุดคือ ละครหลายตอนจบที่มีเนื้อหาตลก เบาสมอง และมีการนำไปสนทนากันในหมู่เพื่อนมากที่สุด ความบ่อยครั้งและระยะเวลาในการชม การนำไปสนทนากับบุคคลต่างๆ และความพึงพอใจมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ประโยชน์ด้านคุณลักษณะส่วนตัว ระดับการศึกษา สถานภาพครอบครัวที่ย่ำร้างและแยกกันอยู่ การนำไปสนทนากับบุคคลต่างๆ และความพึงพอใจมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ประโยชน์ด้านชีวิตและครอบครัว

ปัญชิตา ทองสิมา (2536) ศึกษาเรื่อง " การใช้โทรทัศน์ของเด็กภายในครอบครัว " เพื่อให้เข้าใจถึงพฤติกรรมการดู และการใช้โทรทัศน์ของเด็กในสถานการณ์การดูโทรทัศน์ภายในครอบครัวผลการวิจัยพบว่า รายการโทรทัศน์ที่เด็กเปิดรับมากที่สุดได้แก่ รายการการ์ตูนและละครเด็กๆ จะใช้เวลาดูโทรทัศน์วันละประมาณ 2-3 ชั่วโมง โดยส่วนใหญ่เป็นการดูโทรทัศน์พร้อมกับทำกิจกรรมอย่างอื่นไปด้วย เช่น ทำการบ้าน เล่น อ่านหนังสือ ในด้านการใช้โทรทัศน์ของเด็กพบว่า การใช้ในด้านโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยการใช้เป็นสิ่งแวดล้อมเป็นเพื่อนและใช้แบ่งเวลาทำกิจวัตรของครอบครัว เป็นการใช้ประโยชน์ที่เด็กและผู้ใหญ่ทุกครอบครัวได้ใช้กันมาก แสดงให้เห็นว่าโทรทัศน์มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและกิจกรรมต่างๆ อย่างเห็นได้ชัด สำหรับการใช้นด้านความสัมพันธ์พบว่าการใช้เพื่อเสริมสร้างการสื่อสาร และการใช้เพื่อเข้าร่วมการปฏิสัมพันธ์ จะพบ

เห็นได้มากที่สุด และเด็กจากครอบครัวใหญ่จะใช้โทรทัศน์ในลักษณะนี้มากกว่าเด็กกลุ่มอื่น ลำดับต่อมาได้แก่การใช้เพื่อการเรียนรู้ โดยพบมากในครอบครัวที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพครู และ การใช้โทรทัศน์ที่พบน้อยที่สุดได้แก่ การใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการปฏิสัมพันธ์หรือกิจกรรมต่างๆ จะพบเมื่อเด็กสนใจรายการโทรทัศน์มากเป็นพิเศษ หรือเมื่อเด็กมีความสัมพันธ์แบบขัดแย้งกับคนในครอบครัวและเลือกใช้โทรทัศน์เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า กล่าวได้ว่า การใช้โทรทัศน์ของเด็กมีส่วนสัมพันธ์กับบริบทต่างๆ ของครอบครัว และเด็กไม่ใช่ผู้รับสารที่เฉื่อยชานิ่งเฉย แต่รู้จักเลือกรับ และใช้ประโยชน์จากโทรทัศน์ในรูปแบบต่างๆ ได้ ตามแต่สถานการณ์ในขณะนั้น

กรณีการ เวียงเพิ่ม (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ละครโทรทัศน์แบบ Situation Comedy เรื่องคู่ขึ้นซูลมุน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาชีวิตครอบครัว วิธีการแก้ปัญหา กลยุทธ์การนำเสนอ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นปัญหาชีวิตครอบครัว กับรูปแบบชิทคอมผลการวิจัย พบว่า ประเด็นปัญหาชีวิตครอบครัวส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และบุคคลทั้งภายในและภายนอกครอบครัว โดยใช้เหตุการณ์ช่วยคลี่คลายปัญหา กลยุทธ์การนำเสนอมีการกำหนดโครงเรื่องหลักเพียงประเด็นเดียว คือ ปัญหาชีวิตครอบครัวของคนรุ่นใหม่ในสังคมเมือง ซึ่งความสัมพันธ์ที่ปรากฏในเรื่องเป็นการสร้างเนื้อเรื่องให้เกิดความตลกขบขันจากสถานการณ์ใกล้ตัวสามารถเกิดขึ้นได้จริง ช่วยทำให้ผู้ชมรายการซึมซับ เนื้อหาสาระ และแง่คิดไปโดยไม่รู้ตัวพร้อมกับความบันเทิง และการที่ละครนำเสนอปัญหาชีวิตครอบครัวแก่ผู้ชมรายการนี้ ก็สามารถช่วยสะท้อนแง่มุมหนึ่งของการใช้ชีวิตแก่ผู้รับชมรายการได้ ส่วนการได้รับข้อคิดจากละครนั้นจะมาน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการรับรู้และวิจารณ์ญาณของผู้รับชมรายการเอง ผู้รับชมรายการบางคนอาจจะมองแค่ความบันเทิงที่ได้รับ บางคนอาจจะมองว่าตนเองได้รับทั้งมุมมองใหม่ๆ และเข้าใจในชีวิตครอบครัวมากขึ้น รวมทั้งได้รับความบันเทิงผสมผสานไปด้วย หรือบางคนอาจจะได้รับความบันเทิงพร้อมทั้งสาระแง่คิดไปโดยไม่รู้ตัว

สุณิสรา จันทบูรณ์ (2539) ศึกษา “การรับรู้ภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์” ผ่านละครโทรทัศน์เรื่อง “ทอฝันกับมาวิน” พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ภาพของครอบครัวไม่อบอุ่นและภาพของครอบครัวเดียวมากที่สุด เนื่องมาจากภาพของครอบครัวที่นำเสนอผ่านละครโทรทัศน์นั้น จะเป็นเรื่องราวที่สะท้อนภาพของครอบครัวจากสภาพสังคมปัจจุบัน ประกอบกับเป็นเรื่องราวที่สร้างขึ้นเพื่อดึงดูดใจให้คนติดตามอย่างต่อเนื่องด้วย และกลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มที่จะเชื่อมโยงภาพของครอบครัวที่อบอุ่นกับประสบการณ์ตรงด้านครอบครัวตนเองมากที่สุดด้วย

การเชื่อมโยงภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์โดยรวม พบว่า การเปรียบเทียบกับประสบการณ์ด้านครอบครัวของตนเอง กลุ่มตัวอย่างมีการแสดงการเชื่อมโยงภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์เรื่องนี้้น้อยมาก อาจเนื่องมาจากประสบการณ์เรื่องครอบครัวเป็นประสบการณ์ตรง และเป็นเรื่องส่วนตัว ซึ่งสังคมไทยมีข้อเปรียบเทียบไว้ว่า "ความในอย่านำออก ความนอกอย่านำเข้า" ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมักจะไมกล่าวถึงเพื่อเปรียบเทียบกับประสบการณ์ด้านครอบครัวของตนเอง

การเปรียบเทียบตนเองกับตัวละคร กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มักจะเปรียบเทียบตนเองกับตัวละคร ในกรณีที่ตัวละครเอกหรือเป็นตัวละครที่สำคัญ เช่น ในละครเรื่อง "ทอฝันกับมาวิน" กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุใกล้เคียงกับมาวิน (อายุ 11-19 ปี) จะมีการเปรียบเทียบตนเองกับตัวละคร "มาวิน" พระเอก อาจเนื่องมาจากการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเอกจะมีการนำเสนออย่างต่อเนื่องและมักจะแทรกปัญหาที่ตัวเอกต้องเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วย เมื่อกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบตนเองกับละคร ก็จะนำตัวเองเข้าไปตัดสินเหตุการณ์นั้นๆ แทนตัวละคร ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาทพ่อ และแม่ จะไม่มีการเปรียบเทียบตนเองกับตัวละคร มีแต่กล่าวถึงแนวทางในการเลี้ยงลูกว่าควรใช้ทางสายกลาง คือไม่ถึงเกินไป และไม่หย่อนเกินไป

ส่วนการเลียนแบบ และการไม่เลียนแบบภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์ใกล้เคียงกัน โดยจะมีการเลียนแบบในเงื่อนไขภาพของครอบครัวที่มีความอบอุ่น มีความสุข มีความเข้าใจในครอบครัว และไม่เลียนแบบในเงื่อนไขภาพของครอบครัวที่ไม่อบอุ่น มีปัญหา มีการทะเลาะสมานในครอบครัวไม่เข้าใจกัน

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างสามารถถอดรหัสความหมายภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์ได้ตรงกับการเข้ารหัสความหมายของผู้ส่งสาร เนื่องจากเรื่องครอบครัวเป็นประสบการณ์ตรงที่มนุษย์ทุกคนย่อมต้องเคยประสบ นอกจากนั้นแล้วยังได้รับประสบการณ์ทางอ้อมจากภาพของครอบครัวที่หลากหลายในละครโทรทัศน์ด้วย จึงทำให้รับรู้ความหมายภาพของครอบครัวได้ไม่ยาก

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว

นภาพรณ์ หะวานนท์ (2520) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลการออกไปทำงานนอกบ้านของภรรยาที่มีต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว พบว่า การออกไปทำงานนอกบ้านของภรรยาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ในเรื่องการแบ่งงานในครอบครัวและโครงสร้างทางอำนาจในครอบครัวอย่างมาก

จิราภรณ์ ชาแก้ว (2538) ทำการวิจัยเรื่อง *“ภาพชีวิตครอบครัวที่ปรากฏใน ภาพยนตร์วิดีโอ”* พบว่า โครงสร้างครอบครัวส่วนใหญ่ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยมีลักษณะเป็น ครอบครัวเดี่ยวตามรูปแบบของครอบครัวสมัยใหม่ แต่มีลักษณะพิเศษตามแบบครอบครัวในอดีต คือ การมีปฏิสัมพันธ์หรือไปมาหาสู่ และช่วยเหลือกันในระหว่างญาติพี่น้อง มีการแสดงความเคารพเพื่อฟังญาติอาวุโสของครอบครัว และไม่สนับสนุนค่านิยมในเรื่องความสะดวกสบายภายใน ครอบครัว ซึ่งเป็นค่านิยมตามแบบครอบครัวสมัยใหม่

บทบาทและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวนั้น พ่อหรือสามียังคงถูกกำหนดให้มี บทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นส่วนมาก ในขณะที่แม่หรือภรรยามีบทบาทในการเป็นแม่บ้าน และดูแลลูก ทำให้พ่อหรือสามีเป็นผู้มีสิทธิและอำนาจเหนือสมาชิกอื่นในครอบครัว ยกเว้นญาติ อาวุโสสูงสุดของครอบครัว นอกจากนั้น แม่หรือภรณรยาก็ยังต้องมีบทบาทในการเป็นผู้ประสาน ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกในกรณีที่ตั้งสองเกิดความบาดหมางกันขึ้น ลูกหลานยังคงจะเคารพ เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำตักเตือนของญาติผู้ใหญ่ ซึ่งจะเข้ามาช่วยเหลือและให้คำแนะนำ เมื่อมีปัญหาครอบครัวเกิดขึ้น ซึ่งล้วนแต่เป็นลักษณะตามครอบครัวในอดีตทั้งสิ้น ส่วนลักษณะ ของครอบครัวสมัยใหม่ที่สามีและภรรยาต่างก็มีบทบาทในการทำงานหาเลี้ยงครอบครัว มีสิทธิ และอำนาจทัดเทียมกันนั้นมีปรากฏน้อยมาก

ชีวิตครอบครัวในภาพยนตร์ทุกเรื่องล้วนมีปัญหา ซึ่งปัญหาที่พบมากที่สุดคือความไม่ ซื่อสัตย์ของสามีและไม่ว่าภาพยนตร์จะเปิดเรื่องด้วยความสุขหรือความทุกข์ก็ตาม ภาพยนตร์มัก จบลงด้วยการอยู่รวมกันอย่างมีความสุขของสมาชิกในครอบครัว โดยยึดหลักการให้อภัยกันตาม วัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นหลัก

นิศารัตน์ ทองอุปการ (2538) ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจศึกษา *“ความสัมพันธ์ระหว่าง รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวและทัศนคติต่อเรื่องเพศของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร”* พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวแบบเปิด มีทัศนคติต่อเรื่องเพศ ในเชิงบวก และเป็นกลาง ส่วนพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อมวลชนนั้น มีการเปิดรับแต่ละสื่อมาก ปานกลาง และน้อยต่างกัน กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเปิดรับโทรทัศน์ในระดับ 5-7 วันต่อสัปดาห์ โดย เคยพบเห็นหรือรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศจากสื่อมวลชนทุกสื่อในระดับนานๆ ครั้งมากที่สุด และมีแนวคิดว่โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่ให้ประโยชน์ในเรื่องของความรู้เรื่องเพศได้มากที่สุด

ผลการวิจัยนี้ นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงมาตรการดำเนินงานต่อรัฐบาล สื่อมวลชนและ ครอบครัว โดยทุกฝ่ายต้องแสดงบทบาทอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาทางเพศของวัยรุ่น พัฒนา ครอบครัวให้เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งรัฐบาลต้องเป็นผู้กำหนดนโยบาย

ขณะที่บิดามารดาและ ผู้ปกครองต้องตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัว โดยนำรูปแบบ การสื่อสารภายในครอบครัวมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมเพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อเรื่องเพศแก่ บุตรหลาน และกระชับความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว ขณะเดียวกันสื่อมวลชนต้องช่วยสนับสนุน ทัศนคติที่ดีในเรื่องเพศให้มั่นคงยิ่งขึ้น

พรณี จิตไพศาลวัฒนา (2540) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของคนรุ่นใหม่ต่อ สถาบันครอบครัวที่ปรากฏในภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์” เพื่อศึกษาการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ และ ประสิทธิภาพของภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ที่นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว โดยการวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้กรอบแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ ความรู้ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ จากการชม ภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ พบว่า กลุ่มคนรุ่นใหม่มีการเรียนรู้ภาพของสถาบัน ครอบครัวไปในทางบวก เนื่องจากภาพยนตร์โฆษณาได้นำเสนอภาพของครอบครัวที่อบอุ่น มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว และภาพยนตร์โฆษณายังมีผลทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่มี แนวโน้มในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัวมากขึ้น นอกจากนี้ ยังพบว่า ในแต่ละกลุ่มไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องครอบครัว และเห็นพ้องต้องกันว่าการใช้แนวคิดดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับสินค้าและบริการ นอกจากนี้ รูปแบบการนำเสนอภาพยนตร์โฆษณาเพลงประกอบและผู้แสดงนำที่เหมาะสม มีผลทำให้การสื่อ ความหมายมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

วิภา นาลภ (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของนิตยสารผู้หญิงแนวครอบครัวใน การพัฒนาครอบครัว” โดยการวิเคราะห์ปริมาณประเภทของเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ และ ประโยชน์ของเนื้อหาที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิงแนวครอบครัว 3 ฉบับ ได้แก่ นิตยสารแม่และเด็ก ดวงใจพ่อแม่ และไลฟ์ แอนด์ แฟมิลี่ พบว่า นิตยสารผู้หญิงแนวครอบครัวนำเสนอเนื้อหาสูงสุด 3 อันดับแรก คือ สุขภาพอนามัย จิตวิทยา และปกิณฑกะบันเทิง และรูปแบบการนำเสนอสูงสุด 3 อันดับแรก คือ สารคดี บันเทิงคดี และสัมภาษณ์ ส่วนประโยชน์ของเนื้อหา มีการนำเสนอสูงสุด 3 อันดับแรก คือ การเข้าใจถึงวิธีการเลี้ยงลูกที่ถูกต้อง การดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูก ตามลำดับ ในส่วนของความต้องการของผู้อ่านพบว่า ผู้อ่าน ต้องการเนื้อหาสูงสุด 3 อันดับแรก คือ สุขภาพอนามัย อาหาร โภชนาการ และจิตวิทยา รูปแบบ การนำเสนอสูงสุด 3 อันดับแรก คือสารคดี ตอบปัญหา และสารคดี และการนำไปประโยชน์ไปใช้สูงสุด 3 อันดับ คือ การเข้าใจถึงวิธีการเลี้ยงลูกที่ถูกต้อง การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูก และ การจัดเตรียมและแนะแนวการศึกษาตามลำดับ

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างการนำเสนอของนิตยสาร และความต้องการของผู้อ่าน พบว่า นิตยสารผู้หญิงในครอบครัวสามารถนำเสนอรูปแบบ และประโยชน์ของเนื้อหาสอดคล้องกับความต้องการของผู้อ่านในระดับปานกลาง ในขณะที่นำเสนอประเภทของเนื้อหาได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้อ่านในระดับต่ำ

สรุปโดยรวมแล้ว นิตยสารผู้หญิงแนวครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาครอบครัว โดยการนำเสนอเนื้อหาและประโยชน์ของเนื้อหาเพื่อพัฒนาหน้าที่ของครอบครัว ได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้อ่านในระดับมากพอสมควร จากการสำรวจความต้องการของผู้อ่าน ทำให้ทราบถึงแนวโน้มของนิตยสารดังกล่าวในอนาคตว่า นอกเหนือจากการนำเสนอเนื้อหาที่ใช้ในการเลี้ยงดูบุตรโดยตรงแล้วควรนำเสนอเนื้อหาอื่นๆ ที่ช่วยในการพัฒนาหน้าที่ต่างๆ ของครอบครัว อีก เช่น เพศศึกษา การครองชีวิตคู่ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ปาริชาติ ธาราพัทธราพร (2546) ศึกษา "รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของพ่อแม่ในเขตกรุงเทพมหานคร" พบว่า รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของพ่อแม่ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีลูกในวัยเด็กมีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบปิดมากที่สุด รองลงมาคือครอบครัวแบบเปิด พ่อแม่มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน จากการดูโทรทัศน์ เคเบิลทีวีมากที่สุด รองลงมาคือ การอ่านหนังสือพิมพ์และฟังวิทยุ นอกจากนี้พ่อแม่ยังมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล โดยการพูดคุยกับลูกมากที่สุด รองลงมาคือการพูดคุยระหว่างพ่อแม่ และพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัว ที่อยู่บ้านเดียวกัน

ครอบครัวที่มีรูปแบบการสื่อสารแบบเปิด มีปริมาณการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน มากกว่าครอบครัวที่มีรูปแบบการสื่อสารแบบปิดเลย ในขณะที่ครอบครัวที่มีรูปแบบการสื่อสารแบบเปิดและแบบปิดมีปริมาณการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนไม่แตกต่างกัน อธิบายได้ว่า บรรยากาศการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิดมีการโต้ตอบกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพราะสมาชิกแต่ละคนสามารถเสนอความคิดเห็นร่วมกัน ตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ สมาชิกจึงต้องแสวงหาข้อมูล เปิดรับข้อมูล และพร้อมที่จะเปิดรับข่าวสารในสังคมเมือง สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลมาก

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทของละครโทรทัศน์แนวเบาสมองเพื่อการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว" ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ได้มีความแตกต่างในด้านของสื่อที่นำมาศึกษาคือ ละครโทรทัศน์แนวเบาสมอง ซึ่งเป็นละครโทรทัศน์ประเภทหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญไม่แพ้ละครโทรทัศน์ทั่วไป (Soap Opera) ในฐานะของสื่อมวลชนที่สะท้อนปัญหาครอบครัวไทยในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เพราะมีรูปแบบการนำเสนอที่

สอดคล้อง และสอดคล้องแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว
ในขณะที่หลายคนอาจจะมองข้ามเห็นเป็นเพียงแค่รายการบันเทิง เพื่อความสนุกสนานเท่านั้น
นอกจากนี้ยังมุ่งศึกษาที่เนื้อหาและผู้รับสารเป็นสำคัญในแง่ของการรับรู้ประโยชน์ ความพึงพอใจ
และเชื่อมโยงภาพครอบครัวนำไปใช้ในชีวิตจริง